

APOŠTOLSKÁ EXHORTÁCIA SVÄTÉHO OTCA PAVLA VI.

MARIALIS CULTUS

Všetkým biskupom nažívajúcim v pokoji
a spoločenstve s Apoštolskou stolicou
o správnom spôsobe a rozvoji
uctievania Blahoslavenej Panny Márie

Preklad: Slovenský ústav svätého Cyrila a Metoda, Rím 1986

CTIHODNÍ BRATIA,
POZDRAV A APOŠTOLSKÉ POŽEHNANIE.

ÚVOD

Príležitosť k tejto exhortácii, jej cieľ a rozdelenie

Mariánsky kult bol hneď odvtedy, čo sme sa dostali na Petrovu katedru, predmetom našej stálej starostlivosti: pričinovali sme sa o jeho rozvoj, a to nielen preto, aby sme v tom prejavovali cirkevné ctenie a sledovali svoj vlastný sklon, ale aj preto, že tento druh pobožnosti - ako je známe - je význačnou časťou posvätného kultu, v ktorom splyva najvyššia múdrosť s vrcholom náboženstva;¹ tento kult je práve preto prvoradou povinnosťou Božieho ľudu.

Túto povinnosť sme vždy mali na zreteli, a preto sme napomáhali a rozvíjali veľké dielo liturgickej obnovy, na ktorú sa podujal Druhý vatikánsky všeobecný cirkevný snem. A zaiste to nebolo bez osobitného riadenia Božej prozreteľnosti, že prvý koncilový dokument, ktorý sme so ctihodnými Otcami schválili a ktorý sme v Duchu Svätom podpísali, bola konštitúcia začínajúca sa slovami Svätý koncil - Sacrosanctum Concilium. Táto konštitúcia má za cieľ obnovu a rozvoj liturgie a účinnejšiu účasť veriacich na Božích tajomstvách.² Odvtedy veľa aktov nášho pontifikátu malo za cieľ účelnejšie usporiadanie bohoslužieb, ako o tom svedčia početné príručky rímskeho obradu, upravené a uverejnené podľa zásad a smerníc tohto koncilu. Za to z tej duše ďakujeme Pánovi, Darcovi každého dobra, a sme zviazaní vďakou Biskupským konferenciám i jednotlivým biskupom, čo s Nami rozličným spôsobom spolupracovali na príprave týchto kníh.

No kým radostným a vďačným srdcom uvažujeme nad už vykonaným dielom a nad prvými šťastnými výsledkami liturgickej obnovy, ktoré budú ešte vzrastať, keď sa dôkladnejšie pochopia najhlavnejšie dôvody tejto reformy a sa správne uplatnia, pokladáme si za povinnosť bedlivo a starostlivo napomáhať všetky podujatia sledujúce zdokonaľovanie kultu, ktorým sa Cirkev klania v duchu a pravde³ Otcovi, Synovi a Svätému Duchu, "uctieva si s osobitnou láskou blahoslavenú Bohorodičku Máriu"⁴ a nábožne slávieva pamiatku mučeníkov i ostatných svätých.

Rozvoj nábožného uctievania Panny Márie, ktorý si želáme, sa zapája do jediného kultu (ako sme už povedali, ktorý sa právom nazýva kresťanským, keďže má svoj pôvod a svoju účinnosť v Kristovi, v Kristovi má svoje úplné a dokonalé zvyraznenie a Kristovým prostredníctvom vedie v Duchu k Otcovi: týmto sa vyznačuje pravá

cirkevná nábožnosť. V samých liturgických prejavoch tejto pobožnosti sa naozaj odzrkadľuje jej hlboký vnútorný vzťah k Božiemu plánu vykúpenia ľudského pokolenia, takže jedinečnému miestu, ktoré má v tomto Božom pláne Mária, primerane zodpovedajú prejavy osobitnej úcty k nej.⁵ Priam tak každý opravdivý rozvoj kresťanského kultu má nevyhnutne za následok správny a osvedčený vzrast úcty k Bohorodičke. Konečne aj dejiny nábožnosti dokazujú, že "rozličné prejavy pobožnosti v medziach zdravého a pravoverného učenia"⁶ sa rozvíjajú v súladnej závislosti od kultu prinášaného Kristovi, v ňom majú svoje prirodzené a nevyhnutné stredisko. Tak je tomu aj v našich časoch. Uvažovanie súčasnej Cirkvi o Kristovom tajomstve a o jeho vlastnej povahe ju priviedlo objaviť ako prameň tohto tajomstva a ako výkvet jeho podstaty Ženu, Pannu Máriu, Kristovu matku a Matku Cirkvi. Toto prehĺbené poznanie poslanca zvereného Márii sa premenilo na radostiplnú úctu k nej a na nábožné klaňanie sa Božej prozreteľnosti, ktorá chce mať vo svojej Rodine - to jest v Cirkvi - ako v každej domácnosti - Ženu, čo v skrytosti a v túžbe slúžiť bedlí nad ňou "a láskavo chráni jej kroky, kým nesvitne slávny deň Pánov".⁷

V našich časoch zmeny, ktoré sa uvádzajú do spoločenského spôsobu života, do zmýšľania národov, do literatúry a umeleckého spôsobu vyjadrovania i do foriem spoločenských komunikácií, ovplyvnili aj prejavy náboženského cítenia. Niektoré zaužívané bohoslužobné prejavy, ktoré sa ešte nie tak dávno zdali vhodné na vyjadrenie náboženského cítenia jednotlivcov a kresťanských vospolností, pokladajú sa dnes za nedostatočné alebo menej vhodné, pretože sa viazali už na prekonané formy spoločenského a kultúrneho života. Zatiaľ viacerí hľadajú nové spôsoby na vyjadrenie nemeniteľného vzťahu stvorení k Stvoriteľovi, synov a dcér k Otcovi. To môže podaktorých uviesť na nejaký čas do zmätku. Ale kto sa zamyslí nad týmito skutočnosťami s dôverou v Boha, zistí, že mnohé snahy súčasnej nábožnosti - napríklad snaha prehĺbiť náboženské cítenie skôr ako vonkajšie prejavy - napomáhajú rozvoj kresťanskej nábožnosti vo všeobecnosti, a zvlášť mariánskej úcty. Tak aj naša doba, ktorá bedlivo počúva hlas tradície a pozorne sleduje pokrok teológie a iných vied, vzdáva chválu tej, ktorú podľa jej vlastných prorockých slov budú blaženou nazývať všetky pokolenia.⁸

Preto pokladáme za zhodné s Našou apoštolskou službou zapodievať sa niektorými námetmi, ako v rozhovore s Vami, ctihodní bratia, týkajúcimi sa miesta, ktoré má blahoslavená Panna Mária v kulte Cirkvi. Týmito námetmi sa stručne zaoberal už II. vatikánsky koncil,⁹ ale nie je od vecí znova sa k nim vrátiť, aby sa tak rozptýlili niektoré pochybnosti, a najmä, aby sa napomáhal rozvoj nábožnosti voči blahoslavenej Pannu Márii. Táto nábožnosť má svoj pôvod v slove Božom a uskutočňuje sa v Kristovom Duchu.

Preto budeme venovať pozornosť niektorým otázkam týkajúcich sa vzťahov medzi posvätnou liturgiou a uctievaním Bohorodičky (I); predložíme podaktoré myšlienky a smernice napomáhajúce oprávnený rozvoj tohto kultu (II); napokon poskytneme niektoré podnety, aby sme tak oživilí horlivosť modliť sa svätý ruženec, a to zodpovednejším spôsobom; túto modlitbu Naši predchodcovia naliehavo odporúčali a ona sa medzi kresťanským ľudom veľmi rozšírila.

Prvá časť

KULT PANNY MÁRIE V LITURGII

1. Keď sa ideme zaoberať miestom, ktoré má blahoslavená Panna Mária v kresťanskom kulte, načim Nám najprv venovať pozornosť posvätnéj liturgii; veď ona má okrem bohatého vieroučného obsahu neporovnateľnú pastorálnu účinnosť a má pre ostatné prejavy kultu osvedčenú hodnotu ako vzor. Túžili by sme zahrnúť do týchto úvah rozličné východné a západné liturgie, no vzhľadom na cieľ tejto apoštolskej exhortácie, budeme si temer výlučne všímať knihy rímskeho obradu, lebo jedine tento obrad bol prenikavo obnovený podľa praktických smerníc II. vatikánskeho koncilu.¹¹ Táto obnova sa týka aj prejavov uctievania blahoslavenej Panny Márie. Z tohto dôvodu načim rímsky obrad pozorne preskúmať a zhodnotiť.

DIEL PRVÝ

Panna Mária v obnovenéj rímskej liturgii

2. Obnova rímskej liturgie si najsamprv vyžadovala dôkladné prepracovanie jej Všeobecného kalendára. Ten je tak upravený, aby sa v stanovené dni patrične slávil vo svojom svetle spásonosné dielo, tým, že sa v priebehu

roka postupne predkladá celé tajomstvo Kristovo, od Vtelenia až po očakávanie jeho slávneho príchodu.¹² To umožnilo ústrojnejšie a súvislejšie zapojiť pamiatku Matky do ročného cyklu tajomstiev jej Syna.

3. Tak v adventnom čase posvätná liturgia slávi nepoškvrnené Počatie panenskej Bohorodičky a zároveň pripomína prvopočiatky prípravy¹³ na príchod Spasiteľa, ako aj šťastné začiatky Cirkvi bez škvrny a vrásky.¹⁴ Popritom posvätná liturgia v adventnom čase spomína Pannu Máriu, najmä v dňoch od 17. do 24. decembra a osobitne v nedeľu, ktorá predchádza Narodenie Pána. V tú nedeľu dá zaznievať dávnym predpovediam prorokov o panenskej Matke a o Mesiášovi¹⁵ a číta state Evanjelia o čoskorom narodení Krista Pána a jeho Predchodcu.¹⁶

4. Takým spôsobom veriaci, ktorí uplatňujú ducha posvätnéj adventnej liturgie vo svojom živote, rozjímajúc o nevýslovnej láske, akou panenská Matka očakávala Syna,¹⁷ sú pobádaní vziať si ju za vzor a pripravovať sa ísť v ústrety prichádzajúcemu Spasiteľovi "bedliaci v modlitbe a jasajúci v jeho chvále".¹⁸ Je osožné všimnúť si aj to, ako adventná liturgia spája očakávanie Mesiáša a očakávanie slávneho Kristovho návratu s podivuhodnou pripomienkou Matky. Tým poskytuje príklad skvelej kultovej rovnováhy, ktorá sa môže vziať za pravidlo, aby sa vyhlo sklonom - ktoré sa vyskytli v podaktorých ľudových prejavoch nábožnosti - oddeliť pobožnosť k Bohorodičke Márii od jej nevyhnutného stredobodu, to jest od Krista. Takým spôsobom sa môže toto obdobie pokladať - ako to potvrdili liturgisti - za zvlášť vhodné na uctievanie Bohorodičky. Tento náhľad My nadobro schvaľujeme a želáme si, aby ho všade prijali a uplatňovali.

5. Vianočný čas je akoby stálou pripomienkou Božieho, panenského a spasiteľného materstva tej, ktorej "neporušené panenstvo darovalo tomuto svetu Spasiteľa".¹⁹ Pri slávení Narodenia Pána Cirkev totiž sa klania Spasiteľovi a zároveň si uctieva jeho slávnú Matku. Na Zjavenie Pána slávi všeobecné povolanie na spásu a v tom istom čase kontempluje Pannu Máriu ako opravdivú Stolicu Múdrosti a skutočnú Matku Kráľa, čo predkladá Mudrcom na poklonu Vykupiteľa všetkých národov.²⁰ A na sviatok Svätej rodiny Ježiša, Márie a Jozefa (v nedeľu cez oktávu Narodenia Pána) s hlbokou úctou pozoruje svätý život Ježiša, Božieho Syna a Syna človeka, jeho Matky Márie a spravodlivého muža Jozefa²¹ v nazaretskom dome.

V obnovenom usporiadaní vianočného času sa má podľa Našej mienky pozornosť všetkých sústrediť na znova zavedenú slávnosť svätej Bohorodičky Márie. Táto slávnosť je podľa dávných údajov liturgie mesta Ríma určená na prvého januára, aby sa tak slávila účasť Márie na tomto tajomstve spásy a aby sa ňou velebila jedinečná dôstojnosť, ktorá z tohto vyplýva "svätej Matke... prostredníctvom ktorej sme dostali Pôvodcu života";²² táto slávnosť poskytuje okrem toho výbornú príležitosť znova sa pokloniť novonarodenému Kniežatu pokoja, ako sa patrí, aby opätovne zaznievala radostná blahozvesť²³ a vrúcne sme prosili od Boha, na orodovanie Kráľovnej pokoja, zvrchovaný dar mieru. Z toho dôvodu sme na deň oktávy Narodenia Pána, ktorý šťastne pripadá na žičlivý deň roka, ustanovili slávnosť celosvetového dňa mieru. Celosvetový deň mieru sa stretá s čoraz väčším porozumením a už prináša v srdciach mnohých ľudí ovocie pokoja.

6. K dvom už spomenutým slávnostiam - nepoškvrneného Počatia a Božieho materstva - načim pridať dva dávne sviatky, ktoré sa slávia 25. marca a 15. augusta.

Na slávenie Vtelenia Slova sa v Rímskom kalendári odôvodnene obnovil dávny názov "Zvestovanie Pána a Panny Márie: Slova, čo sa stalo "synom Márie",²⁴ a Panny Márie, ktorá sa stáva Matkou Božou. Čo sa týka Krista, Východ i Západ slávia v nevyčerpatelnom bohatstve svojich liturgií túto slávnosť ako pamiatku spásonosného Staň sa ("fiat") vteleného Slova, ktoré keď prichádzalo na tento svet, povedalo: "Hľa, tu som... - aby som plnil tvoju vôľu, Bože";²⁵ je to teda pripomienka začiatku vykúpenia, a nerozlučného, snubného zjednotenia božskej prírody s ľudskou v jedinej osobe Slova. Vo vzťahu k Márii sa tento sviatok slávi ako sviatok novej Evy, poslušnej a vernej panny, ktorá sa svojím veľkodušným staň sa²⁶ stala pôsobením Ducha Svätého Bohorodičkou, ale aj opravdivou Matkou žijúcich a skutočnou Archou úmluvy, ozajstným Chrámom Božím tým, že prijala do svojho lona jediného Prostredníka;²⁷ je to pripomienka chvíle, v ktorej vyvrcholil dialóg Boha s človekom o jeho spásu, a pripomienka slobodného súhlasu Panny Márie a jej spolupráce na Božom pláne ľudského vykúpenia.

15. augusta sa slávne slávi Máriino nanebovzatie. Je to slávenie plnosti a blaženosti, na ktoré bola určená, oslávenia jej nepoškvrnenej duše a panenského tela, jej dokonalého spodobenja so vzkrieseným Kristom; je to

sviatok, ktorý predkladá Cirkvi a ľudstvu obraz a potešiteľný dôkaz uskutočňovania vrcholnej nádeje, že budúce oslávenie je šťastným údelom všetkých, ktorých Kristus urobil bratmi a sestrami, majúc krv a telo ako oni.²⁸ Slávnosť Nanebovzatia má o osem dní svoje sviatočné predĺženie v pamiatke Panny Márie Kráľovnej; vtedy nazeráme na tú, ktorá sedí po boku večného Kráľa, skvie sa ako Kráľovná a oroduje ako Matka.²⁹ Teda slávime v najvyššom liturgickom stupni štyri slávnosti, ktorými sa objasňujú hlavné vieroučné pravdy, týkajúce sa poníženej Služobníčky Pánovej.

7. Okrem týchto slávností treba sa zmieniť predovšetkým o sviatkoch, v ktorých je pri pripomienke spásonosných udalostí Panna Mária v úzkom vzťahu so Synom. Medzi ne patrí sviatok Narodenia Panny Márie (8. sept.), nádeje celého sveta a zorničky spásy;³⁰ sviatok Navštívenia (31. mája), keď liturgia slávi blahoslavenú Pannu Máriu, ako ide, nesúc Syna v živote, k Alžbete,³¹ aby jej poskytla svoju pomocnú lásku a ohlasovala milosrdenstvo Boha Spasiteľa;³² ďalej slávi pamiatku Prebolestnej Panny Márie (15. sept.), a vtedy sa naskytuje vhodná príležitosť pripomenúť si najdôležitejšie, rozhodujúce chvíle dejín nášho spasenia a uctiť si Matku spolutrpiaču po boku Syna pozdvihnutého na kríž.³³

Aj sviatok 2. februára, ktorému sa vrátilo meno "Obetovanie Pána" ("In Praesentatione Domini"), treba chápať - aby sa úplne porozumel jeho veľmi bohatý obsah - ako spoločnú pamiatku Syna a Matky, totiž ako slávenie tajomstva spásy ktoré uskutočnil Kristus v úzkom spoločenstve s Pannou Máriou, Matkou trpiaceho Sluhu Jahveho, vykonávatelkou poslania dávneho Izraela a vzoru nového Božieho ľudu, ustavične sužovaného a prenasledovaného pre vieru a v nádeji.³⁴

8. Hoci obnovený Rímsky kalendár stavia do popredia predovšetkým slávnosti, ktoré sme práve spomenuli, predsa zahrnuje aj liturgické pamiatky iného druhu, viažúce sa na miestny kult, ktoré však nadobudli širší rozsah a stali sa veľmi obľúbené (11. febr.: Blahoslavenej Panny Márie Lurdskej; 5. augusta: výročitý deň Posviacky baziliky Panny Márie Snežnej). Sem patria aj ďalšie pamiatky, ktoré sprvoti slávil jednotlivé rehoľné spoločenstvá, ale dnes ich už možno nazvať pre veľkú rozšírenosť celocirkevnými (16. júla: Blahoslavenej Panny Márie Karmelskej; 7. okt.: Blahoslavenej Panny Márie Ružencovej). Napokon treba spomenúť ešte ďalšie pamiatky, ktoré popri apokryfnom prvku majú vysokohodnotný obsah ako vzor a pokračujú v ctihodných tradíciách, ktorých sa pridávajú zvlášť na Východe (21. novembra: Obetovanie blahoslavenej Panny Márie), alebo vyjadrujú tendencie rozšírené v súčasnej nábožnosti (sobota po slávnosti Božského Srdca Ježišovho: Nepoškvrnené Srdce blahoslavenej Panny Márie).

9. A neslobodno opomenúť, že vo Všeobecnom rímskom kalendári nie sú zaznačené všetky mariánske slávnosti, ktoré však uvádzajú Partikulárne kalendáre, pri presnom zachovaní liturgických pravidiel - sú to nábožne slávené obľúbené mariánske sviatky rozličných miestnych cirkví. Napokon Nám prichodí zmieniť sa o možnosti častej liturgickej spomienky Panny Márie v sobotu: je to pamiatka starobylá a takmer nenápadná, ktorú pružnosť teraz platného Kalendára a rozmanitosť predlôh v Misáli robí v tej najväčšej miere príhodnou a prítlačivou.

10. Nemáme v úmysle preskúmať v tejto apoštolskej exhortácii všetok obsah nového Rímskeho misála. Keďže sme sa však rozhodli zhodnotiť obnovené knihy rímskeho obradu,³⁵ poukážeme tu na niektoré jeho aspekty a námety. Predovšetkým chceme vyzdvihnúť, že Eucharistické modlitby Misála obsahujú veľavýznamnú spomienku blahoslavenej Panny Márie, v obdivuhodnom súlade s východnými liturgiami.³⁶ Tak v starobylom Rímskom omšovom kánone, v ktorom sa Bohorodička spomína slovami bohatými na vieroučný obsah a prekypujúcimi nábožným nadchnutím: "V spoločenstve a na pamiatku a oslavu najmä preblahoslavenej Márie, vždy Panny, Rodičky Ježiša Krista, Boha a nášho Pána". Podobne nedávno zavedená Tretia eucharistická modlitba takto vyjadruje úpenlivú prosbu modliacich sa, aby mohli mať spolu s Matkou účasť na dedičstve synov a dcér: "Ten istý Duch Svätý nech z nás utvorí večný dar pre teba (Otče), aby sme dostali dedičstvo s tvojimi vyvolenými, najmä s preblahoslavenou Pannou Máriou, Božou Rodičkou". Túto každodennú spomienku priam v srdci najsvätejšej obety načim pokladať za zvlášť výrazný prejav úcty, ktorú Cirkev vzdáva Požehnanej od Najvyššieho.³⁷

11. Keď prehladáme texty nedávno obnoveného Misála, zisťujeme, že všetky hlavné námety rímskeho prostredia sa tam nachádzajú v dokonalej vieroučnej súvislosti s minulosťou - nepoškvrnené počatie a plnosť

milosti, Božie materstvo a dokonalé plodné panenstvo, chrám Ducha Svätého, spolupráca na poslaní Syna, príkladná svätosť, orodovanie plné milosrdenstva, nanebovzatie, kráľovské materstvo a ďalšie námety, ako aj iné, v istom zmysle nové, v súlade so súčasným teologickým rozvojom. Tak napríklad námet Cirkev-Mária je v Misáli hojne zahrnutý v rozmanitých aspektoch; priam tak sú tam hojne a rozmanito vyjadrené vzťahy medzi Matkou Kristovou a Cirkvou. Tieto texty spoznávajú v nepoškvrnenom počatí Panny Márie prvopočiatky Cirkvi, Kristovej nevesty bez škvrny;³⁸ v článku viery o Nanebovzatí odhaľujú začiatok a obraz toho, čo sa má raz uskutočniť pre celú Cirkev;³⁹ v tajomstve materstva tieto texty vyznávajú, že Mária je matka Hlavy i údov, takže ju načim nazývať Bohorodičkou a zároveň bedlivou Matkou Cirkvi.⁴⁰

Keď posvätná liturgia obracia svoj pohľad či už na prvotnú Cirkev alebo na dnešnú, takmer zámerne nachádza Máriu: vtedy, keď bola spolu s apoštolmi a zotrvala v modlitbách,⁴¹ aj teraz tak prítomnú a činnú, Cirkev chce spolu s ňou prežívať Kristovo tajomstvo: "...Daj, aby tvoja Cirkev s ňou (t.j. s Máriou) spolu účastná na Kristovom utrpení, si zaslúžila mať účasť na sláve jeho vzkriesenia";⁴² nachádza ju i ako vzdáva chvály - a Cirkev chce oslavovať Boha spolu s ňou: "Kiež by sme ťa vždy mohli velebiť spolu s ňou (s Máriou)."⁴³ Keďže však liturgia je služba, ktorá vyžaduje dôsledný spôsob života, prosí, aby sme úctu k Panne Márii mohli prejaviť pravou a trpiacou láskou k Cirkvi, ako to podivuhodne predkladá v modlitbe po prijímaní 15. septembra: "...aby sme pri spomienke spoluutrpenia blahoslavenej Panny Márie doplňovali na sebe za Cirkev to, čo ešte chýba utrpeniu Kristovmu".

12. Omšový Lekcionár isteže patrí medzi knihy rímskeho obradu, čo veľa získali pokoncilovou obnovou, tak počtom pripojených textov, ako aj ich obsahom. Ide o texty, ktoré obsahujú vždy živé a účinné slovo Božie.⁴⁴ Táto veľká hojnosť biblických čítaní umožňuje podať v usporiadanom trojročnom cykle celé dejiny spásy a úplnejšie predložiť i samo tajomstvo Kristovo. Z toho prirodzene vyplýva, že Lekcionár vhod obsahuje väčší počet čítaní zo Starého i Nového zákona, vzťahujúcich sa na blahoslavenú Panu Máriu. Tento zvýšený počet sa však neuskutočnil bez náležitého zhodnotenia, takže sa ponechali iba tie čítania, ktoré či už pre zjavnosť svojho obsahu alebo po dôkladnom odbornom výskume, potvrdenom učiteľským úradom Cirkvi alebo spoľahlivou tradíciou, možno právom pokladať za mariánske, čo aj rozličným spôsobom a v rozličnom stupni. Okrem toho treba brať do úvahy, že tieto čítania sa nevyskytujú iba na sviatky Panny Márie, ale sa čítajú aj pri iných viacerých príležitostiach, napríklad na niektoré nedele liturgického roka,⁴⁵ pri slávení obradov, ktoré prenikavo ovplyvňujú sviatostný život kresťana a jeho opcie,⁴⁶ ako aj pri radostných i žalostných životných príležitostiach.⁴⁷

13. Aj obnovená kniha modlitbovej bohoslužby chvál, to jest Liturgia posvätenia času, obsahuje význačné svedectvá nábožnosti k Matke Pána: v hymnických skladbách, medzi ktorými nechýbajú literárne skvosty, akým je modlitba Danteho Alighieri k Panne Márii,⁴⁸ ďalej v antifónach, ktorými sa zakľučuje každodenná Liturgia posvätenia času; sú to vrúcne a úpenlivé prosby; medzi ne je zaradená antifóna "Pod tvoju ochranu" (Sub tuum praesidium), úctyhodná svojou starobylosťou a podivuhodná obsahom; v modlitbách Utierne a Večierne nezriedka sa v plnej dôvere utiekame k Matke Milosrdenstva; konečne Liturgia posvätenia času obsahuje hojný výber mariánskych textov z prvokresťanských čias i zo stredoveku a z moderných autorov.

14. Ak v Misáli, Lekcionári a v Liturgii posvätenia času, týchto základných knihách rímskej liturgickej modlitby, sa často uctieva pamiatka Panny Márie, aj v ostatných liturgických knihách sa často vyskytujú miesta, kde sa prejavuje láska k Bohorodičke spojená s vrúcnou modlitbou k nej: tak Cirkev vzyva Bohorodičku, Matku milosti, prv než by ponorila kandidátov do spásonosnej krstnej vody;⁴⁹ vrúcne prosí jej orodovanie za matky, ktoré plné vďačnosti za prijatý dar materstva s radosťou vstupujú do chrámu;⁵⁰ predkladá ju ako vzor svojim synom a dcéram, čo sa verejnými sľubmi zaväzujú nasledovať Krista v reholnom živote⁵¹ alebo čo prijímajú posvätenie panien⁵² a prosí pre nich všetkých jej materinskú pomoc;⁵³ na ňu sa obracia úpenlivou modlitbou za synov a dcéry, ktorým nadišla hodina smrti;⁵⁴ prosí ju, aby orodovala za tých, čo už majú zatvorené oči pre pozemské svetlo a dostali sa pred Krista - večné Svetlo;⁵⁵ napokon prosí na jej orodovanie útechu tým, čo žialia a vo viere oplakávajú smrť svojich drahých.⁵⁶

15. Tento výskum nedávno obnovených liturgických kníh nás teda privádza k povzbudivému a šťastnému zisteniu: pokoncilová obnova - ako po tom túžilo už liturgické hnutie - berie do úvahy Máriu v správnej

perspektíve v rámci Kristovho tajomstva a súhlasne s tradíciou uznáva jedinečné miesto, ktoré jej patrí v kresťanskom kulte ako svätej Bohorodičky a vznešenej spolupracovníčke Vykupiteľa.

To ani ináč nemohlo byť. Veď kto skúma dejiny kresťanského kultu, ľahko zistí, že tak na Východe, ako aj na Západe najznamenitejšie a najskvostnejšie prejavy nábožnosti k blahoslavenej Panne Márii vykvitli na pôde Liturgie alebo boli do nej začlenené.

Pripomíname, že kult, ktorý dnes vzdáva všeobecná Cirkev presvätej Bohorodičke, je odvodením, pokračovaním a neprestajným rozvíjaním kultu, ktorý jej Cirkev vzdávala v každom čase, vedená veľmi bedlivou láskou k pravde a dbajúc na dôstojnosť prejavov tohto kultu. Hej, dnešná Cirkev čerpá dôvody, námety a podnety kultu, ktorý vzdáva Panne Márii, z nevysychajúceho prameňa tradície - tradície živej, lebo v nej neprestajne účinkuje Duch a vždy sa počúva slovo Božie. Liturgia, ktorú odobruje a potvrdzuje učiteľský úrad Cirkvi, je najvynikajúcejším svedectvom a najspoľahlivejším dôkazom tejto živej tradície.

DIEL DRUHÝ

Panna Mária - vzor Cirkvi pri bohoslužbe

16. Teraz chceme venovať pozornosť koncilovému učeniu o Márii a Cirkvi, a pritom uvažovať o osobitnom aspekte vzťahov medzi Máriou a liturgiou: to jest, ako je Mária vzorom nábožnosti, s akou Cirkev slávi a vyjadruje vo svojom živote božské tajomstvá. V tejto oblasti môže byť Panna Mária vzorom, pretože ona je pre Cirkev predobrazom a najvynikajúcejším vzorom viery, lásky a dokonalej jednoty s Kristom,⁵⁷ to jest toho vnútorného rozpoloženia, s akým Cirkev, milovaná Nevesta, vo veľmi úzkom spojení so svojím Pánom, ho vzýva a jeho prostredníctvom vzdáva hold večnému Otcovi.⁵⁸

17. Mária je predovšetkým Panna, ktorá počúva: ona prijala slovo Božie s vierou. Viera bola pre ňu podmienkou Božieho materstva, cestou k nemu, keďže - ako hovorí dôvtipne svätý Augustín - "Blahoslavená Panna Mária vierou porodila (Ježiša), ako ho vierou počala".⁵⁹ Keď jej anjel rozlúštil pochybnosti,⁶⁰ "ona, plná viery, počala Krista prv v mysli než v živote: Ajhľa - to sú jej slová - služobnica Pánova, nech sa mi stane podľa tvojho slova";⁶¹ počala Krista vierou, ktorá bola príčinou jej šťastia a istoty, že sa splní (Božie) prisľúbenie: "Blažená, čo si uverila, že sa ti splní, čo ti zvestoval Pán!"⁶² počala Krista vierou ona, hlavná činiteľka a jedinečný svedok Kristovho vtelenia, a vracala sa v mysli k udalostiam útleho detstva Kristovho a premýšľala o nich vo svojom srdci.⁶³ Tak si počína aj Cirkev, ktorá najmä v posvätej liturgii, s vierou počúva, prijíma, hlása a uctieva si slovo Božie a podáva ho v Krista veriacim ako chlieb života; ⁶⁴ vo svetle slova Božieho skúma znamenia časov a vysvetľuje i prežíva dejinné udalosti ľudstva.

18. Mária je ďalej Panna, ktorá sa modlí. To je zjavné pri jej návšteve u matky Predchodcu. Pri tejto návšteve zaspievala svoj chválospev Bohu, spev poníženosti, viery a nádeje: Zvelebuj moja duša Pána⁶⁵ - to je Magnifikat, najvlastnejšia Máriina modlitba, pieseň mesiánskych čias, v ktorej sa sústreďuje radosť dávneho a nového Izraela. Lebo - ako to, zdá sa naznačuje svätý Irenej - v Máriinom speve splyva jasot Abraháma, tušiaceho Krista⁶⁶ a hlas prorocky predvídanej Cirkvi: "Jasajúca Mária volala prorocky v mene Cirkvi: Zvelebuj moja duša Pána".⁶⁷ A naozaj, chválospev blahoslavenej Panny Márie sa tak rozšíril, že sa stal spoločnou modlitbou celej Cirkvi všetkých čias.

Mária sa prejavuje ako Panna, ktorá sa modlí, aj v Káne. Tam jemne a starostlivo predostrela Synovi prosbu, týkajúcu sa iba pozemskej potreby a dosiahla aj nadprirodzenú milosť: Ježiš tu urobil svoje prvé znamenie, a tým utvrdil vo viere v seba učeníkov.⁶⁸

Konečne aj posledný životopisný údaj uvádza Máriu ako Pannu, ktorá sa modlí: "Apoštolí jednomyseľne zotrúvali v modlitbách spolu so ženami a Máriou, matkou Ježišovou, a s jeho bratmi."⁶⁹ Teda Máriu vidno v modlitbe aj v rodiacej sa Cirkvi a modlí sa za ňu vždy, i teraz, po svojom nanebovzatí, neprestáva vo svojom poslaní - oroduje a získava dar spasenia.⁷⁰ Aj Cirkev je panna, ktorá sa modlí, každodenne predkladá Otcovi potreby svojich synov a dcér, "neprestajne chváli Pána a oroduje za spásu celého sveta".⁷¹

19. Mária je panenská Matka. Ona "pre svoju vieru a poslušnosť, zatienená Duchom Svätým, porodila na zemi, bez styku s mužom, samého Syna Otcovho";⁷² je to naozaj jedinečné a podivuhodné materstvo, ustanovené od Boha ako predobraz a vzor panenského materstva Cirkvi, ktorá sa taktiež stáva matkou tým, že "kázaním a

krstom rodí pre nový a nesmrteľný život dieťky počaté z Ducha Svätého a splodené z Boha".⁷³ Otcovia teda správne učili, že vo sviatosti krstu Cirkev istým spôsobom pokračuje v Máriinom panenskom materstve. Spomedzi ich svedectiev chceme uviesť aspoň jedno: svedectvo Nášho vynikajúceho predchodcu svätého Leva Veľkého. Ten v jednej svojej vianočnej kázni vyhlasuje: "Aký počiatok mal (Kristus) v živote Panny, taký udelil i krstnému prameňu: dal vode to, čo dal Matke - silu Najvyššieho a zatienenie Duchom Svätým,⁷⁴ mocou ktorých Mária porodila Spasiteľa, dávajú vode znovuzrodiť veriaceho".⁷⁵ Ak chceme čerpať z liturgických prameňov, môžeme uviesť krásne porovnanie hispánskej liturgie: "Mária nosila v živote Život, Cirkev ho nosí v krstnej vode. V onej údoch sa utvoril Kristus, vo vode tejto sa Kristus odieva".⁷⁶

20. Mária je napokon Panna, ktorá prináša obeť. To sa prejavuje v obetovaní Ježiša v chráme.⁷⁷ Cirkev pod vedením Ducha Svätého spozorovala v tejto udalosti okrem splnenia a zavŕšenia zákonov o obetovaní prvorodeného⁷⁸ a očisťovaní matky⁷⁹ spásonosné tajomstvo, patriace do dejín spásy: Cirkev spozorovala, že toto prvotné obetovanie Slova, ktoré sa stalo telom, Bohu, pri vchode na svet,⁸⁰ pokračuje; spozorovala, že sa tu zvestuje spása všetkých ľudí, keďže Simeon nazval malého Ježiška svetlom na osvietenie pohanov a slávou Izraela,⁸¹ spoznal v ňom Mesiáša, Spasiteľa všetkých; konečne prorocky pochopil aj vzťah tohto tajomstva ku Kristovmu utrpeniu. Simeonove slová totiž spájajú v jedinom proroctve Syna - "znamenie, ktorému budú odporovať"⁸² - a Matku, ktorej dušu prenikne meč⁸³ - tieto Simeonove slová sa splnili na Kalvárii. Teda toto tajomstvo spásy vo svojich rozličných aspektoch vedie svojou vlastnou povahou od obetovania Kristovho v chráme k spasiteľnému tajomstvu kríža. Konečne sama Cirkev - zvlášť od čias stredoveku - spozorovala v Panne Márii, nesúcej Syna do Jeruzalema, aby ho predstavila Pánovi,⁸⁴ obeťnú vôľu, čo prevyšuje obvyklý zmysel tohto obradu. O tom máme svedectvo v ľúbeznom zvolaní svätého Bernarda: "Obetuj Syna, svätá Panna, prines Pánovi požehnaný plod svojho života. Obetuj na zmierenie nás všetkých svätú, bohumilú obeť".⁸⁵

Toto spojenie Matky so Synom na diele vykúpenia⁸⁶ vyvrcholuje na Kalvárii, kde Kristus "obetoval seba samého bez úhony Bohu"⁸⁷ a kde Mária stála pri kríži,⁸⁸ "kde veľmi trpela spolu so svojím Jednorodným, s materinským srdcom sa pridružila k jeho obete a s láskou súhlasila s obetovaním žertvy, ktorú ona porodila"⁸⁹ a obetovala ju aj ona večnému Otcovi.⁹⁰ Božský Spasiteľ ustanovil eucharistickú obeť, pamiatku svojej smrti a svojho vzkriesenia, aby ňou neprestajne pokračoval v priebehu vekov v obete kríža, a zveril ju Cirkvi, svojej Neveste;⁹¹ Cirkev zvoláva veriacich zvlášť v nedeľu, aby slávili Pánovo vzkriesenie, kým sa znova nevráti.⁹² Cirkev tak robí v spoločenstve so svätými v nebi, najmä s preblahoslavenou Pannou Máriou,⁹³ ktorej vreľú lásku a neochvejnú vieru nasleduje.

21. Mária je vzorom uctievania Boha pre celú Cirkev, ale je zrejme učiteľkou nábožnosti aj jednotlivým kresťanom. Veriaci začali na ňu včas hľadieť, aby, podobne ako ona, urobili zo svojho života službu Bohu a zo svojej služby životný záväzok. Už v IV. storočí svätý Ambróz, prihovárajúci sa veriacim vyslovil želanie, aby v každom z nich bola duša Márie na chválu Božiu: "Nech je v každom duša Márie, aby zveleboval Boha; nech je v každom jej duch, aby plesal v Bohu".⁹⁴ Mária je však predovšetkým vzorom služby Božej, ktorou každý robí zo svojho života obeť Bohu. Takto učí odjakživa a neprestajne Cirkev: každý to môže od nej počuť; ale to môže počuť aj od Panny Márie, ktorá odpovedala Božiemu poslovi: "Hľa, služobnica Pánova! Nech sa mi stane podľa tvojho slova!";⁹⁵ tým vlastne predišla krásnu prosbu modlitby Pána: "Buď vôľa tvoja!"⁹⁶ Máriin súhlas je pre všetkých kresťanov poučením a vzorom, aby urobili z poslušnosti Otcovej vôli cestu a prostriedok vlastného posväcovania.

22. ďalej je veľmi dôležité, aby sme venovali pozornosť tomu, ako Cirkev premieňa svoje mnohoraké vzťahy, ktoré ju spájajú s Máriou, na rozmanité a účinné kultové prejavy: na hlbokú úctu, keď kontempluje vznešenú dôstojnosť Panny Márie, čo sa stala Matkou vteleného Slova mocou Ducha Svätého; na vrúcnu lásku, keď uvažuje o duchovnom materstve Márie, ktoré sa rozprestiera na všetky údy tajomného Tela; na dôveryplné vzývanie, keď skusuje ochranu svojej Orodovnice a Pomocnice;⁹⁷ na službu lásky, keď pozoruje v poníženej služobnici Pánovej Kráľovnú milosrdenstva a Matku milosti; na činorodé nasledovanie, keď nazerá na svätosť a čnosť milosti plnej;⁹⁸ na dojatie plné obdivu, keď "v nej sťa v tom najvernejšom obraze s radosťou pozoruje, akou ona sama naskrze chce byť";⁹⁹ napokon na veľmi bedlivé úsilie, keď vidí v spolupracovníčke Vykupiteľa -

ktorá je už v plnej miere účastná na účinkoch veľkonočného tajomstva - prorocké splnenie svojej vlastnej budúcnosti v ten deň, keď bez akejkolvek poškvrny a vrásky bude ako nevesta vyzdobená pre svojho ženícha Ježiša Krista.¹⁰¹

23. Ctihodní Bratia, vieme, že posvätná liturgia je pre svoju vynikajúcu hodnotu v službe Božej zlatým pravidlom kresťanskej nábožnosti. Keď skúmame, akú úctu prejavuje liturgická tradícia všeobecnej Cirkvi a obnovený rímsky obrad svätej Bohorodičky, pozorujeme, že Cirkev pri slávení posvätných tajomstiev nadobúda vnútorné rozpoloženie viery a lásky, podobné, aké mala preblahoslavená Panna Mária. Preto je nám jasné, aké vhodné a správne je povzbudenie Druhého vatikánskeho koncilu všetkým synom a dcéram Cirkvi, "aby veľkodušne pestovali úctu voči Panne Márii, najmä v liturgii".¹⁰² Chceli by sme, aby toto povzbudenie všade bezvýhradne prijali a horlivo ho naozaj uplatňovali.

Druhá časť

ZA OBNOVU POBOŽNOSTI K PANNE MÁRII

24. Ten istý II. vatikánsky koncil povzbudzuje ďalej rozvíjať popri liturgickom kulte aj iné pobožnosti, najmä tie, ktoré uznáva a odporúča sám učiteľský úrad Cirkvi.¹⁰³ Pravda, ako všetci vedia, nábožnosť a úcta veriacich k Matke Božej nadobudla rozličné formy podľa časových a miestnych okolností podľa rozmanitej povahy a kultúrnej tradície národov. To má za následok, že prejavy, ktorými sa táto pobožnosť vyjadruje, a ktoré sa časom opotrebujú, načim dôkladne preskúmať a obnoviť, aby sa nahradili zastarané a zhodnotili sa nehynúce prvky a aby sa patrične obohatili vieroučnými pravdami nadobudnutými teologickým výskumom, ktoré predkladá učiteľský úrad Cirkvi. Preto je potrebné, aby biskupské konferencie, partikulárne cirkvi, rehoľné spoločnosti a pospolitosti veriacich napomáhali opravdivé tvorivé úsilie a v tom istom čase dôkladne preskúmali prejavy úcty a pobožnosti k Panne Márii; pritom si však želáme, aby sa rešpektovala osvedčená tradícia a zároveň sa vyhovel oprávneným požiadavkám ľudí našich čias. Preto sa nám vidí príhodné, ctihodní Bratia, podať Vám niektoré zásady, podľa ktorých treba konať v tejto oblasti.

DIEL PRVÝ

Základné znaky úcty k Panne Márii: ich trojičný, christologický a cirkevný charakter

25. Predovšetkým je veľmi príhodné, aby pobožnosti k Panne Márii zreteľne prejavovali trojičný a christologický charakter ako svoju základnú a podstatnú zložku. Kresťanský kult sa totiž svojou povahou a svojím významom vzdáva Otcovi, Synovi a Duchu Svätému, lepšie povedané - ako sa vyjadruje posvätná liturgia - Otcovi prostredníctvom Syna v Duchu. V tomto zmysle tento kult sa právom rozprestiera - hoci základne iným spôsobom - predovšetkým a osobitne na Matku Spasiteľa a potom na svätých, v ktorých Cirkev ohlasuje veľkonočné tajomstvo; svätí totiž trpeli spolu s Kristom a spolu s ním sú aj oslávení.¹⁰⁴ V Panne Márii všetko sa vzťahuje na Krista a všetko závisí od neho: kvôli nemu Boh Otec ju od večnosti vyvolil za Matku celú svätú a ozdobil ju darmi Ducha, aké neudelil nikomu inému. Opravdivá kresťanská nábožnosť isteže nikdy neopomenula vyzdvihnúť nerozlučné spojenie a bytostný vzťah medzi Pannou Máriou a Božským Spasiteľom.¹⁰⁵ No podľa Našej mienky vzhľadom na duchovné sklony dnešných čias, ktoré sa čajsi bezvýhradne sústreďujú na "Kristovu otázku",¹⁰⁶ je veľmi vhodné, aby vo všetkých prejavoch uctievania Panny Márie mal osobitné miesto christologický aspekt a aby sa v nich odzrkadľoval Boží úmysel, ktorý "stanovuje počatie Panny Márie zároveň s vtelením (inkarnáciou) Božej Múdrosti".¹⁰⁷ To istotne prispeje k tomu, aby úcta k Ježišovej Matke bola dôkladnejšia a aby sa stala účinným prostriedkom "dokonalého poznania Syna Božieho, aby sme vyrástli na dospelého človeka, k miere plného vzrastu Kristovho";¹⁰⁸ z druhej strany veľmi prospeje aj k tomu, aby sa prehýbala patričná úcta k samému Kristovi, pretože - podľa neprestajného presvedčenia Cirkvi, ktoré váhou svojej autority pripomenula v týchto našich časoch¹⁰⁹ - "čo sa preukazuje Služobníci, vzťahuje sa na Pána; tak prechádza na Syna, čo udeľuje Matke... Priam tak úctivá služba prejavovaná Kráľovnej je na česť Kráľovi".¹¹⁰

26. K tomuto upozorneniu o christologickej povahe mariánskej nábožnosti pokladáme za užitočné pripojiť ďalšiu pripomienku, totiž aby sa v nej dala primeraná dôležitosť jednej z podstatných zložiek našej viery: to jest Osobe

a činnosti Svätého Ducha. Lebo teologický výskum a sama posvätná liturgia poukazujú na to, že posväcujúca činnosť Ducha v nazaretskej Panne patrí do dejín spasenia. Tak napríklad cirkevní Otcovia a spisovatelia pripisujú svätosť Márie od samého jej počatia činnosti Ducha; hovoria, že on ju akoby "utvoril a urobil z nej nové stvorenie";¹¹¹ pri rozjímaní o výrokoch Evanjelia - "Duch Svätý zostúpi na teba, moc Najvyššieho Ťa zatieni"¹¹² a "Mária... našla sa v požehnanom stave z Ducha Svätého... Lebo čo sa v nej počalo, je z Ducha Svätého"¹¹³ - objavujú v zásahu Ducha tú činnosť, čo posvätila a urobila plodným Máriino panenstvo¹¹⁴ a premenila Pannu Máriu na Kráľov príbytok a či Lôžko Slova,¹¹⁵ Chrám a či Stánok Pána,¹¹⁶ na Archu úmluvy a či Posvätenia¹¹⁷ - tieto názvy majú biblickú príchuť. Keď tieto autori skúmajú hlbší zmysel vtelenia, vidia v tajomnom vzťahu medzi Duchom Svätým a Máriou snubný aspekt. Prudencius to poeticky vyjadruje takto: "Nevydatá panna sa vydáva za Ducha".¹¹⁸ Nazvali ju aj Svätýňou Ducha Svätého¹¹⁹ - to je výraz, ktorý poukazuje na posvätný charakter Panny Márie, čo sa stala stálym príbytkom Ducha Božieho. Keď sa ďalej zahĺbili do učenia o Utešiteľovi, uvedomili si, že z neho ako z prameňa vyprýštila plnosť milosti¹²⁰ a hojnosť darov, ktoré ju ozdobujú. Teda Duchu pripisujú vieru, nádej a lásku, ktoré oživovali srdce Panny Márie, silu, ktorá udržovala jej poslušnosť vôli Božej, odvahu, ktorá ju posilňovala, keď trpela pod krížom;¹²¹ v Máriinom proroctve¹²² videli osobitný vplyv Ducha, ktorý kedysi hovoril ústami prorokov.¹²³ Napokon keď kontemplujú Ježišovu Matku prítomnú vo Večeradle, kde zostúpil Duch na rodiacu sa Cirkev,¹²⁴ obohacujú dávny námet Mária-Cirkev novými myšlienkami;¹²⁵ najmä však naliehavo prosia orodovanie Panny Márie, aby dostali od Ducha schopnosť zrodiť Krista vo vlastných dušiach, ako je toho dôkazom svätý Hildefonz v modlitbe, ktorá vyniká tak svojím obsahom, ako aj vnútornou modlitebnou silou: "Prosím Ťa, prosím Ťa, svätá Panna, aby som dostal Ježiša od toho Ducha, z ktorého si ty Ježiša zrodila. Nech moja duša prijme Ježiša od toho Ducha, z ktorého tvoje telo Ježiša počalo... Nech milujem Ježiša v tom istom Duchu, v ktorom sa mu ty klanáš ako Pánovi a hľadíš naňho ako na Syna".¹²⁶

27. Zavše sa povára, že viaceré texty novšej nábožnosti nevyjadrujú dostatočne učenie o Duchu Svätom v celej plnosti. Je úlohou vedeckých pracovníkov overiť toto tvrdenie a zhodnotiť jeho platnosť. Nám skôr záleží na tom, aby sme povzbudili všetkých, zvlášť dušpastierov a teológov, nech prehľbia svoje úvahy a zdôkladnia výskumy o diele Ducha v dejinách spasenia a nech sa pričinia o to, aby knihy a prejavy kresťanskej nábožnosti stávali do patričného svetla jeho oživujúcu činnosť. Z tohto výskumu vynikne zvlášť tajomný vzťah medzi Duchom Božím a nazaretskou Pannou a ich spoločným vplyvom na Cirkev; a z prehĺbeného poznania týchto vieroučných právd vyvrie účinnejšie prežívaná nábožnosť.

28. ďalej je potrebné, aby pobožnosti, ktorými si veriaci uctievať Matku Pána, stávali do jasného a zreteľného svetla miesto, ktoré má ona v Cirkvi: "najvyššie a pritom nám najbližšie po Kristovi".¹²⁷ Je to miesto význačné, ktoré sa výrazne, vnímateľne znázorňuje v chrámoch byzantského obradu samým architektonickým usporiadaním budovy a rozmiestnením svätých obrazov: v strede na dverách ikonostázy je vyobrazené Zvestovanie Panne Márii a v apside je maľba samej slávnej Bohorodičky - takže z toho jasne vidno, ako zo súhlasu Pánovej Služobnice ľudstvo nastupuje na cestu návratu k Bohu a v sláve presvätej Bohorodičky vidí konečný cieľ svojho putovania. Toto symbolické znázornenie miesta Márie v tajomstve Cirkvi v kostoloch je veľavýznamné a akoby vyzývalo, aby rozličné prejavy uctievania preblahoslavenej Panny Márie mali všade cirkevné značenie a konali sa v perspektíve Cirkvi.

Druhý vatikánsky koncil pripomenul a predložil základné pojmy, že Cirkev je svojou povahou Božia rodina, Boží ľud, Božie kráľovstvo, tajomné Telo Kristovo.¹²⁸ To istotne umožní veriacim ľahšie a rýchlejšie pochopiť, akú službu a aké poslanie má Mária v tajomstve Cirkvi, jej vynikajúce miesto v spoločenstve svätých. To bude mať za následok, že si živšie uvedomia bratský zväzok, ktorý spája všetkých veriacich, pretože sú synmi a dcérami Panny Márie, "na ktorých zrode a výchove Mária spolupracuje s materinskou láskou"¹²⁹ - a zároveň sú synmi a dcérami Cirkvi, pretože "z nej sa rodíme, jej mliekom sa živíme a jej Duch nás oživuje",¹³⁰ takže Panna Mária i Cirkev spolupracujú na zrode tajomného Tela Kristovho: "jedna i druhá je matkou Kristovou, ale jedna bez druhej nerodí celé (telo)".¹³¹ Napokon veriaci tak lepšie pochopia, že činnosť Cirkvi vo svete je akoby pokračovaním starostlivosti a bedlivosti Márie. Totiž čínorodá láska Panny Márie doma v Nazarete, u Alžbety, v Káne Galilejskej, na Kalvárii - spásanosné udalosti ďalekosiahleho cirkevného významu - pokračujú a prejavujú

sa v materinskej starostlivosti a v bedlivej snahe Cirkvi, aby všetci ľudia poznali pravdu,¹³² v jej starosti o maličkých, o chudobných, slabých, v jej neprestajnom úsilí o pokoj a upevnenie spoločenskej svornosti, v jej vytrvalej príčinnosti a horlivosti, aby všetci ľudia mali účasť na spáse, ktorú im získal Kristus svojou smrťou. Takým spôsobom láska k Cirkvi sa preniesla na lásku k Márii a láska k Márii na lásku k Cirkvi, pretože jedna nemôže byť bez druhej, ako to ostrovtipne poznamenáva Chromancius Aquilejský: "Cirkev sa zhromaždila hore (vo večeradle) s Máriou, Matkou Ježišovou, a s jeho bratmi. Nemožno teda nazývať Cirkvou, kde nie je Mária, Matka Pána, s jeho bratmi".¹³³ Na záver opakujeme, že je potrebné, aby úcta prejavovaná blahoslavenej Panne Márii dávala najavo svoju irečiteľnú cirkevnú povahu. To nech má za následok, aby sa zámerne a účinne prikráčilo k zdravej obnove prejavov i textov.

DIEL DRUHÝ

Štyri zamerania kultu: zameranie biblické, liturgické, ekumenické a antropologické

29. K týmto myšlienkam, ktoré skrsli pri uvažovaní o vzťahoch Panny Márie k Bohu - Otcovi, Synovi a Duchu Svätému - a k Cirkvi, chceme tým istým spôsobom a podľa učenia koncilu¹³⁴ pridať ďalšie smernice, a to biblické, liturgické, ekumenické a antropologické, ktoré načim mať na zreteli, keď sa obnovujú, alebo zostavujú pobožnosti, aby sa hlbšie a živšie chápal zväzok, ktorý nás spája s Matkou Kristovou a Matkou našou v spoločenstve svätých.

30. Biblické zameranie kresťanskej nábožnosti vo všetkých prejavoch kultu si dnes badateľne všade žiadajú. Rozvoj biblických štúdií, častejšie a úplnejšie čítanie Svätého písma, najmä však príklad tradície a vnútorné pobádanie Ducha podnecujú a nabádajú dnešných kresťanov, aby čím ďalej tým viac používali Bibliu ako základnú modlitebnú knihu a čerpali z nej spoľahlivé podnety k činnosti a znamenité vzory. Uctievanie blahoslavenej Panny Márie a pobožnosti k nej nijako sa nemôžu vyhnúť tomuto všeobecnému zameraniu kresťanského života,¹³⁵ ba majú z neho v tej najväčšej miere čerpať novú silu a nepochybnú pomoc. Sväté písmo predkladá podivuhodným spôsobom Boží plán ľudského spasenia, celé je preniknuté tajomstvom Spasiteľa a od Knihy pôvodu po Apokalypsu obsahuje nepochybné údaje o tej ktorá je Matkou a spoločníčkou Spasiteľa. Ale si neprajeme, aby sa tento biblický duch obmedzil iba na čo ako dôvtipný výber statí a príkladov zo Svätého písma. Vyžaduje sa oveľa: žiada sa, aby sa zo Svätého písma čerpali výrazy a myšlienky pre modlitby samy a pre texty piesní; a predovšetkým sa žiada, aby úcta k Panne Márii bola preniknutá veľkými myšlienkami kresťanského posolstva, aby ony boli jej náplňou, a tak veriacich, keď prejavujú úctu Stolicy Múdrosti, osvietilo svetlo Božieho slova, a aby ich táto úcta účinne priviedla žiť podľa príkazov vtelenej Múdrosti.

31. O úcte, ktorú vzdáva Cirkev Matke Božej v posvätnnej liturgii, sme už hovorili. Avšak teraz, keď je reč o iných prejavoch uctievania a o zásadách, ktorými sa majú dať viesť, musíme pripomenúť tento predpis konštitúcie začínajúcej sa slovami "Svätý koncil", v ktorom sa živo odporúčajú nábožné cvičenia kresťanského ľudu, ale zároveň sa pripomína: "Tieto pobožnosti treba tak usporiadať, aby sa bral zreteľ na liturgické obdobie, a teda aby boli v súlade s posvätnou liturgiou, od nej sa nejakým spôsobom odvodzovali a k nej ľud privádzali, keďže ona ich svojou podstatou značne prevyšuje".¹³⁶ Je to predpis múdry a jasný, ale jeho uskutočňovanie sa nevidí ľahké, najmä keď ide o uctievanie Panny Márie, ktoré je také rozmanité vo svojich prejavoch. Vyžaduje to totiž od predstavených miestnych pospolitostí pastorálnu horlivosť a múdrosť, ako aj vytrvalosť a zo strany veriacich chápanie a ochotného ducha, s akým majú prijímať smernice a návrhy, vyplývajúce z irečitej povahy kresťanského kultu, ktoré niekedy vyžadujú zmenu zaužívaných obyčají, ak ony nejakým spôsobom zatemnili rýdzosť povahy tohto kultu.

V tejto veci nech je nám dovolené zmieniť sa o dvoch postojoch, ktoré by v pastorálnej praxi mohli priviesť nazmar ustanovenie Druhého vatikánskeho koncilu: ide predovšetkým o postoj niektorých duchovných pastierov, čo "a priori" odmietajú pobožnosti, hoci ich učiteľský úrad Cirkvi odporúča, ak sa konajú náležite, zanechávajú ich, a tým zaviňujú prázdnotu, ktorú nie sú schopní zaplniť: zabúdajú, že koncil nariadil, aby sa pobožnosti dali do súladu s liturgiou, a nie aby sa zrušili.

Na druhom mieste načim spomenúť postoj tých, čo nezachovávajú správne liturgické a pastorálne stanovisko a

spájajú vedno pobožnosti s liturgickými úkonmi, takže z toho vzniká čosi pomiešané, hybridné. Niekedy sa stáva, že do samého slúženia eucharistickej obety sa vpletajú niektoré časti z deväťdňových alebo iných pobožností, a tak vzniká nebezpečenstvo, že to, čo sa koná na pamiatku Pánovu ("Memoriale Domini"), nepredstavuje viac vrcholné chvíle stretnutia kresťanskej vospolnosti, ale sa stáva len akoby príležitosťou na konanie dajakej povzbudivej ľudovej pobožnosti. Tým, čo takto konajú, chceme pripomenúť, že koncil predpisuje dať do súladu pobožnosti s liturgiou, a nie ich s ňou miešať. Múdra pastorálna činnosť z jednej strany rozlišuje vlastnú povahu liturgických úkonov a vysvetľuje ju; z druhej strany schvaľuje a napomáha pobožnosti, prispôsobuje ich potrebám jednotlivých cirkevných spoločenstiev a robí ich výbornými pomôckami posvätnéj liturgie.

32. Pri uctievaní Panny Márie sa vzhľadom na cirkevnú povahu tohto kultu odzrkadľujú starosti samej Cirkvi. Medzi nimi má v našich časoch popredné miesto starosť o obnovenie jednoty kresťanov. Takým spôsobom sa úcta k Matke Pána stáva vnímavou voči úzkostiam a podujatiam ekumenického hnutia, čiže sama nadobúda ekumenický ráz, a to pre mnohoraké príčiny.

Predovšetkým preto, že katolícki veriaci sa pridružujú k bratom pravoslávnych cirkví, medzi ktorými má pobožnosť k Panne Márii prejavy plné vynikajúceho poetického nadchnutia a hlbokých myšlienok, zvlášť keď prejavuje s osobitnou láskou úctu k slávnej Bohorodičke a keď ju nazýva Nádejou kresťanov;¹³⁷ pridávajú sa k anglikánom, ktorých najvynikajúcejší teológovia už dávno vysvetlili nepochybný poklad, ktorý má uctievanie Matky nášho Pána vo Svätom písme; a ich súčasní teológovia vo zvýšenej miere vyzdvihujú Máriin význam v kresťanskom živote; pripájajú sa i k bratom reformovaných cirkví, medzi ktorými prekvitá láska k Svätému písmu, keď oslavujú Pána slovami Panny Márie.¹³⁸ Okrem toho nábožná úcta k Matke Kristovej a Matke kresťanov poskytuje katolíkom samozrejmu a častú príležitosť prosiť ju, aby orodovala u Syna za zjednotenie všetkých pokrstených v jediný ľud Boží.¹³⁹ Popritom katolícka Cirkev si želá, aby sa osobitná povaha tejto úcty neoslabilá,¹⁴⁰ ale aby sa priam tak veľmi bedlivo vyhlo akémukoľvek zveličovaniu, ktoré by mohlo viesť do omylu ostatných bratov, čo sa týka skutočného učenia Cirkvi¹⁴¹ a aby sa odstránili akékoľvek prejavy tejto úcty, čo sú v rozpore s katolíckou praxou. Napokon opravdivá úcta k blahoslavenej Panne Márii pôsobuje, "že keď sa preukazuje úcta Matke, patrične sa poznáva, miluje a slávi aj Syn",¹⁴² a preto táto úcta sa stáva cestou, ktorá vedie ku Kristovi, prameňu a stredobodu cirkevného spoločenstva; v ňom všetci, čo otvorene vyznávajú, že on je Boh a Pán, Spasiteľ a jediný Prostredník,¹⁴³ sú povolani byť jedno medzi sebou, s ním a s Otcem v jednote Ducha Svätého.¹⁴⁴

33. Dobre vieme, že jestvujú nemalé nezhody medzi názormi veľmi mnohých bratov iných cirkví a cirkevných spoločenstiev a katolíckym učením "o zástoji Márie v diele spasenia",¹⁴⁵ a teda i o úcte, ktorá sa jej má preukazovať. Keďže však tá istá moc Najvyššieho, ktorá zatienila nazaretskú Pannu,¹⁴⁶ účinkuje v dnešnom ekumenickom hnutí a ho zúrodňuje, chceme tu vyjadriť svoju úfnosť, že úcta k poníženej služobnici Pána, ktorej Všemohúci urobil veľké veci,¹⁴⁷ stane sa, čo aj pomaly, nie prekážkou, ale styčným bodom, cestou k jednote všetkých veriacich v Krista. Preto Nás teší, keď pozorujeme, že miesto Márie v tajomstve Krista a Cirkvi lepšie chápú aj oddelení bratia: to uľahčuje cestu k stretnutiu. Ako v Káne Panna Mária svojím príhovorom dosiahla, že Ježiš urobil prvý zo svojich zázrakov,¹⁴⁸ tak aj v našich časoch môže svojím orodovaním láskavo urýchliť čas, keď Kristovi učeníci nájdu dokonalé spoločenstvo vo viere. Túto Našu nádej posilňuje postreh nášho predchodcu Leva XIII., ktorý vyhlásil: Záležitosť zjednotenia kresťanov "je zvlášť záležitosťou duchovného materstva Márie. Lebo tých, čo patria Kristovi, Mária zrodila a mohla zrodiť iba v jedinej viere a v jedinej láske: veď či je Kristus rozdelený?¹⁴⁹ Musíme všetci spolu žiť životom Kristovým, aby sme v jednom a tom istom tele prinášali ovocie Bohu."¹⁵⁰

34. Pri uctievaní Panny Márie načim venovať bedlivú pozornosť aj bezpečným a dokázaným výdobytkom ľudských vied, lebo to prispeje k odstráneniu jednej z príčin ťažkostí, ktoré sa vyskytujú pri uctievaní Matky Pánovej: totiž nezrovnalosti medzi obsahom tohto uctievania a dnešnými antropologickými názormi i prenikavo zmenenými psychologicko-sociologickými podmienkami, v ktorých žijú a účinkujú naši súčasníci. Pozoruje sa totiž, že je ťažko dať do súladu obraz Panny Márie, ako sa javí v podaktorých nábožných spisoch, so súčasnými životnými podmienkami, najmä s postavením ženy, tak v rodinnom prostredí, kde jej zákony a vývoj

mravov právom priznávajú rovnosť a spoluzodpovednosť s mužom pri vedení rodinného života; ako aj v politickej oblasti, kde si v mnohých krajinách nadobudla právo zasahovať rovnako ako muži do verejných záležitostí; i na spoločenskom poli, kde rozvíja svoju činnosť na rozmanitých miestach a pritom čím ďalej tým viac presahuje úzky rámec rodinného života; a priam tak vo vedeckej oblasti, kde sa jej naskytujú nové možnosti vedeckého výskumu a zodpovednej intelektuálnej dôležitosti.

To má u niektorých za následok, že sa akosi odcudzujú uctievaniu Panny Márie a ťažko si volia Pannu z Nazaretu za vzor, pretože - ako vravia - rámec jej života zdá sa byť priúzky v porovnaní s pracovnými priestormi, v ktorých vyvíja svoju činnosť dnešný človek. V tomto ohľade pozývame teológov, vedúcich činiteľov kresťanských pospolitostí, ako aj ostatných veriacich, aby týmto otázkam venovali patričnú pozornosť; zároveň sa nám zdá byť vhodné prispieť k ich riešeniu tým, že upozorníme na niektoré veci.

35. Predovšetkým Cirkev vždy predkladala Pannu Máriu veriacim, aby ju nasledovali, vôbec nie preto, aký bol spôsob jej života a toľko nie pre spoločensko-kultúrne podmienky, v ktorých plynul jej život a ktoré sú dnes už temer všade prekonané, ale preto, že ona vo svojich konkrétnych životných podmienkach úplne a zodpovedne prijala vôľu Božiu;¹⁵² preto, že prijala jeho slová a plnila ich; preto, že vo svojej činnosti sa dala viesť láskou a duchom služby; slovom preto, že ona bola prvou a najdokonalejšou Kristovou učeníčkou: a to má všeobecnú a trvalú platnosť vzoru.

36. Ďalej by sme chceli pripomenúť, že spomenuté ťažkosti úzko súvisia so známymi ľudovými a literárnymi predstavami o Márii, a nie s jej pravým vyobrazením v Evanjeliu, ani s vedeckými údajmi, získanými dlhým a vážnym štúdiom a vysvetľovaním zjaveného slova Božieho. Nečudo, že kresťanské pokolenia, ktoré sa vystriedali jedno po druhom v rozličných spoločenských a kultúrnych podmienkach, keď sa pozerali na postavu Márie a na jej poslanie, videli v nej novú Ženu a dokonalú kresťanku, čo v sebe spája a zahrnuje najtypickejšie postavenia ženského života - ako Panny, Manželky a Matky - a teda mali Ježišovu Matku za najvynikajúcejší prototyp ženského stavu a celkom osobitný vzor života podľa evanjelia a že vyjadrili toto svoje zmýšľanie podľa mentality, náhľadov a predstáv svojej doby. Cirkev, keď uvažuje o dlhých dejinách mariánskej nábožnosti, teší sa z nepretržitosti tohto kultu, ale sa neviaže na spôsoby zmýšľania a vyjadrovania, ktoré charakterizovali rozličné údobia, ani na antropologické názory, ktoré im slúžili za podklad. A Cirkev chápe, že niektoré prejavy kultu, samy v sebe hodnotné, sú menej vhodné pre ľudí, čo žijú v iných časoch a v iných kultúrnych podmienkach.

37. Napokon je osožné pripomenúť, že i dnešní ľudia, priam tak ako ľudia predošlých čias, majú overiť na slove Božom svoje poznatky o veciach a - zvlášť čo sa týka našej témy - majú konfrontovať svoje antropologické chápanie a problémy, ktoré z toho vyplývajú, s postavou Panny Márie, ako ju predkladá Evanjelium. Čítanie Svätého písma pod vplyvom Ducha Svätého, bez zanedbania výdobytkov ľudskej vedy a rozličných súčasných okolností, povedie k tomu, že sa Mária môže stať ideálnym vzorom ľudí našich čias. Tak, aby sme uviedli niektoré príklady, týkajúce sa tejto veci, dnešná žena, ktorá túži mať účasť na rozhodovacom práve v spoločnosti, s hlbokou radosťou sa bude pozeráť na Máriu; keď totiž ona mohla nadviazať dialóg s Bohom, bola si vedomá zodpovednosti tohto svojho osobitného posolania,¹⁵³ a to nie v nejakej vedľajšej veci, ale v "odvekej záležitosti", ako krásne označili vtelenie Slova;¹⁵⁴ uvedomí si, že Mária si zvolila panenský stav, - ktorý ju podľa úmyslov Božích uspôsoboval na účasť na tajomstve Vtelenia - vôbec nie preto, že by bola pohrdala hodnotami a dôstojnosťou manželstva, ale urobila túto voľbu slobodne a odvážne, aby sa celkom zasvätila láske Božej. Tak sa s radosným obdivom presvedčí, že Mária z Nazareta, hoci bola úplne odovzdaná do vôle Božej, vôbec nebola pasívne podliehajúca životným okolnostiam a udalostiam, ani sa neoddávala dajakej odcudzujúcej nábožnosti, ale že ona neváhala vyhlásiť Boha za obhajcu ponížených a utláčaných, ktorý zosadzuje mocných tohto sveta z ich miest;¹⁵⁵ spozná okrem toho v Márii, ktorá "vyniká medzi poníženými a chudobnými Hospodina",¹⁵⁶ silnú ženu, čo poznala chudobu, utrpenie a útek do vyhnanstva.¹⁵⁷ To sú situácie, ktoré nemôžu uniknúť pozornosti tých, čo, vedení duchom evanjelia, napomáhajú úsilia jednotlivcov a celej spoločnosti snažiacich sa vymaniť z podobných situácií. A napokon Mária sa nejaví ako matka, čo žiarli na svojho jediného Božieho Syna, ale ako žena, čo svojím pričinením vzbudzuje v apoštolskom zbore vieru v Krista¹⁵⁸ a ktorej materské poslanie sa rozprestiera na všetkých ľuďoch, pretože na Kalvárii nadobudlo

univerzálny rozsah.159 Uviedli sme príklady, z ktorých je očividné, že blahoslavená Panna Mária nesklamáva nijaké významné očakávanie dnešného človeka, ba poskytuje mu vzor dokonalého Kristovho učeníka, čo buduje pozemskú a časnú spoločnosť, ale zároveň smeruje do večnej nebeskej otčiny; čo nastoľuje spravodlivosť a oslobodzuje utláčaných, čo ako horliteľ kresťanskej lásky pomáha tým, čo potrebujú pomoc, ale je predovšetkým svedkom čínorodej lásky, ktorá stvára Krista v ľudských srdciach.

38. Keď sme už predložili tieto pokyny, ako sa má primerane rozvíjať úcta k Matke Pána, pokladáme za vhodné upozorniť na niektoré nesprávne spôsoby tejto úcty. II. vatikánsky koncil mocou svojej autority vystríhal pred zveličovaním vo výrokoch a prejavoch, čo vybočuje zo správneho učenia o Panne Márii a jej uctievania; vystríhal aj pred tým, aby sa prepiatou úzkoprsosťou nezmenšovala jej postava a nezmalicherňovalo sa jej poslanie. Druhý vatikánsky koncil okrem toho karhá tieto pomýlené prejavy úcty k Panne Márii: márnú ľahkovernosť, čo sa upriamuje skôr na vonkajšie prejavy, namiesto toho aby sa usilovala o vážnu nábožnosť; ďalej vyčíta jalovú a nestálu citovosť, tak veľmi vzdialenú od zmyslu Evanjelia, ktoré, priam naopak, vyžaduje vytrvalé a neúnavné úsilie.¹⁶⁰ My nad týmto opätovne vyslovujeme svoje poľutovanie, keďže sú to pobožnosti, ktoré sa nezhodujú s katolíckou vierou, a preto nemajú mať miesto v katolíckom kulte. Bedlivou ochranou pred týmito poblúdeniami a menej správnymi praktikami sa úcta k blahoslavenej Panne Márii upevní, stane sa rýdzejšou, bude na pevných základoch, takže sa dá prednosť štúdiu prameňov Božieho zjavenia a poslušnosti učiteľskému úradu Cirkvi, a nie prepiatemu vyhľadávaniu novôt alebo neobyčajných udalostí; stane sa okrem toho objektívnejšou tým, že sa bude opierať o historickú pravdu, takže sa z nej celkom odstráni všetko bájkovité a nepravé. Úcta k Panne Márii sa tak bude zhodovať aj s učením viery, a teda sa nebude predkladať neúplný ani preexponovaný obraz Panny Márie tým, že sa neprimerane vyzdvihuje len jedna stránka, a tým sa zatemňuje celkový obraz Panny Márie, ktorý nám podáva Evanjelium. Úcta k Panne Márii bude tak napokon čistá vo svojich pohnútkach tým, že sa zo svätejne bedlivo odstráni všetko, čo páchne sebeckými záujmami.

39. Konečne, ak by to bolo potrebné, chceme pripomenúť, že posledným cieľom uctievania blahoslavenej Panny Márie je chváliť Boha a podnecovať veriacych, aby sa ich život a ich mravy úplne zhodovali s vôľou Božou. Veď keď synovia a dcéry Cirkvi spolu s nepomenovanou ženou z Evanjelia velebia svojimi hlasmi Matku Ježiša Krista a privolávajú samému Ježišovi: "Blažený život, ktorý ťa nosil, blažené prsia, ktoré ťa nadávali!",¹⁶¹ nech venujú pozornosť vážnej odpovedi božského Majstra, ktorý vyhlásil: "Tobôž blažený tí, čo počúvajú slovo Božie a zachovávajú ho".¹⁶² Táto odpoveď je veľkou pochvalou blahoslavenej Panny Márie, ako to vysvetľovali niektorí cirkevní Otcovia¹⁶³ a potvrdil to II. vatikánsky koncil;¹⁶⁴ avšak nás táto odpoveď napomína, aby sme žili podľa Božích prikázaní - je akoby ozvenou výroku božského Spasiteľa: "Nie každý, kto mi hovorí: Pane, Pane!, vojde do nebeského kráľovstva, ale ten, kto plní vôľu môjho Otca, ktorý je na nebesiach";¹⁶⁵ a "Vy budete mojimi priateľmi, ak budete konať, ako vám prikazujem".¹⁶⁶

Tretia časť

POKYNY O POBOŽNOSTIACH

"ANJEL PÁNA" A SVÄTÉHO RUŽENCA

40. Podali sme teda niektoré zásady súce oživiť úctu k Matke Pánovej. Teraz bude úlohou biskupských konferencií, predstavených miestnych vospolností a rehoľných spoločností múdro obnoviť nábožné cvičenia a pobožnosti, ktorými sa uctieva blahoslavená Panna Mária, a napomáhať tým, čo chcú s úprimnou horlivosťou a v snahe osožiť veriacych zaviesť nové pobožnosti. No pozdáva sa Nám, hoci z rozličných dôvodov, obšírnejšie sa zapodievať dvoma pobožnosťami, rozšírenými najmä v západných krajoch, ktorými sa Apoštolská stolica už častejšie zaoberala. Sú to: Anjel Pána a ruženec blahoslavenej Panny Márie.

ANJEL PÁNA

41. Naše slová o modlitbe Anjel Pána chcú byť tu iba jednoduchým, ale vrúcnyim obnoveným povzbudením, aby sa zachoval zvyk modlievať sa túto modlitbu, nakoľko je to možné. Nezdá sa, že by táto modlitba potrebovala obnovu. I po toľkých storočiach jej účinnosť a krása zostávajú nezmenené. Jej zloženie je jednoduché a jej pramene sú biblické. Svojím dejinným pôvodom sa viaže na vyprosovanie záchranu pred

pohromami v pokoji. Okrem toho jej pravidelné opakovanie je priam liturgické, takže v istom zmysle posväčuje niektoré úseky dňa. Napokon pripomína veľkonočné tajomstvo, lebo nás od poznania Vtelenia Syna Božieho vedie modliť sa, aby "nás jeho umučenie a kríž priviedli k slávnemu vzkrieseniu".¹⁶⁷ Je síce pravda, že niektoré obyčaje, tradične spojené s modlitbou "Anjel Pána", už nejestvujú, alebo sú sotva badateľné. No ide o nezávažné veci. Ale zostáva nezmenená účinnosť kontemplácie tajomstva Vtelenia Slova, význam anjelského pozdravu Panne Márii, vzývanie jej milosrdného orodovania. A napriek zmeneným časovým okolnostiam pre väčšinu ľudí zostávajú nezmenené isté úseky dňa, ráno, poludnie a večer, ktoré označujú beh ich činnosti a zároveň sú výzvou venovať trochu času prestávky modlitbe.

SVÄTÝ RUŽENEC

42. Ctihodní Bratia, teraz chceme venovať niečo času obnove tej modlitby, ktorú nazvali "súhrnom celého Evanjelia":¹⁶⁸ to je ruženec blahoslavenej Panny Márie. Túto modlitbu odporúčali Naši predchodcovia s tou najväčšou horlivosťou a starostlivosťou. Opätovne odporúčali veriacim, aby sa ruženec často modlievali. Vysvetľovali jeho význačnú povahu. Okrem toho uznali ho za vhodný na rozvíjanie kontemplatívnej modlitby, modlitby chvály a zároveň prosby. Napokon vynášali jeho osobitný význam a veľkú účinnosť pre rozvíjanie kresťanského života a apoštolskej horlivosti. My sami sme už na prvej všeobecnej audiencii, ktorú sme udelili veriacim 13. júla 1963 prejavili svoju veľkú úctu k modlitbe ruženca.¹⁶⁹ Aj potom, keď sa naskytla príležitosť, sme viac ráz poukázali na jeho význam, osobitne vo vážnom a úzkostnom čase veľkého nebezpečenstva sme uverejnili okružný list "Christi Matri",¹⁷⁰ aby sa vrúcne vzývala blahoslavená Ružencová Panna Mária, a tak dosiahol zvrchovaný dar mieru.¹⁷¹ Túto výzvu sme obnovili v apoštolskej exhortácii "Recurrens mensis October",¹⁷² v ktorej sme pripomenuli štyristé výročie apoštolského listu "Consueverunt Romani Pontifices" v ňom Náš svätý predchodca Pius V. vysvetlil modlitbu ruženca a dal mu jeho tradičnú podobu.¹⁷³

43. Náš stály záujem o ruženec blahoslavenej Panny Márie, ktorý je Nám taký veľmi drahý, Nás priviedol k tomu, aby sme pozorne sledovali debaty a návrhy, ktoré odzneli na početných kongresoch, čo sa v týchto posledných rokoch konali o pastorálnom význame ruženca v našich časoch: tieto zjazdy usporiadali niektoré združenia a osoby, ktorým veľmi záleží na rozvoji ruženca a boli na nich prítomní biskupi, kňazi, rehoľníci, ako aj laici a laičky, vynikajúci osvedčenými skúsenosťami v pastorálnej oblasti a obdarení cirkevným cítením, ktoré si zasluhuje dôveru a úctu. Medzi nimi vyznamenávame osobitnou zmienkou synov svätého Dominika, ktorí sú už oddávna strážcami a horliteľmi tejto tak veľmi spasiteľnej pobožnosti. K týmto zjazdom sa pridružil historický výskum, ktorým sa hľadala prvotná podoba ruženca, pravda, aby sa zistil jeho pôvod a aby sa spoznala jeho pôvodná sila a jeho prvotné zloženie. Z týchto zjazdov a výskumov zreteľnejšie vynikla pôvodná povaha ruženca a lepšie sa spoznali aj jeho podstatné zložky a ich vzájomný súvis.

44. Napríklad z týchto výskumov a zjazdov jasnejšie vynikla evanjeliová povaha ruženca. Lebo z Evanjelia sa čerpajú ružencové tajomstvá i hlavné formuly. ďalej z Evanjelia, keď sa pripomína radostné anjelské pozdravenie a nábožný súhlas Márie, veriaci čerpajú inšpiráciu, ako sa majú nábožne modliť ruženec. Napokon primeraným opakovaním anjelského pozdravenia sa predkladá jedno zo základných tajomstiev Evanjelia, tajomstvo Vtelenia Slova, o ktorom sa uvažuje vo zvlášť dôležitej chvíli, keď anjel zvestoval posolstvo Márii. Teda ruženec je evanjeliová modlitba, a tak ju nazývajú dnes viac než v minulosti duchovní pastieri a vedeckí pracovníci.

45. Okrem toho sa lepšie pochopilo, ako ruženec usporiadane postupne rozvíja a dáva najavo, akým spôsobom sa Slovo Božie z milosrdného rozhodnutia Božieho zapojilo do ľudských osudov a uskutočnilo dielo vykúpenia: veď v ruženci sa príhodne po poriadku uvažuje o základných spasiteľných udalostiach, ktoré sa uskutočnili v Kristovi, od panenského počatia Božieho Slova a tajomstiev Ježišovho detstva až po vrcholné veľkonočné udalosti, to jest požeňnané umučenie a slávne vzkriesenie, a ich účinky v rodiacej sa Cirkvi na Turíce, i v samej Panne Márii, keď po tomto pozemskom vyhnanstve bola s telom i dušou vzatá do nebeskej vlasti. Pochopilo sa i to, že zadelenie ružencových tajomstiev do troch skupín úplne zodpovedá časovému postupu udalostí, a najmä predkladá spôsob, akým sa pôvodne viera ohlasovala. Okrem toho tajomstvo Kristovo sa prekladá tým istým spôsobom ako ho chápe svätý Pavol v slávnom hymne v Liste Filipanom, v

ktorom ohlasuje poníženie, smrť a povýšenie Ježiša Krista.¹⁷⁴

46. Ruženec sa teda opiera o Evanjelium a jeho stredobodom je tajomstvo Vtelenia a ľudského vykúpenia. Preto je to vonkoncom christologická modlitba. Veď najvlastnejšia zložka ruženca - litániové opakovanie anjelského pozdravenia "Zdravas, Mária" - premieňa sa na neprestajnú chválu Kristovu. Na Krista ako na najvyššiu métu sa vzťahuje anjelovo posolstvo a pozdrav Krstiteľovej matky: "Požehnaný plod života tvojho".¹⁷⁵ Ba opakovanie "Zdravas, Mária" je akoby osnova, na ktorej sa rozvíja kontemplácia tajomstiev. Lebo Ježiš, ktorý sa spomína v každom Zdravase, je ten istý, ktorého po poriadku predkladajú pripomínané tajomstvá ako Syna Božieho a Syna Panny Márie, ktorý sa narodil v betlehemskej jaskyni; ktorého matka v chráme obetovala; predkladajú ho ako chlapca ktorému záleží na tom, čo patrí jeho Otcovi; predkladajú ho ako Vykupiteľa ľudí v smrteľných úzkostiach v Getsemanskej záhrade, bičovaného a korunovaného trnami; krížom obťažného a zomierajúceho na Kalvárii; ako vzkrieseného z mŕtvych, vystupujúceho do slávy Otcovej, aby zoslal dary Ducha Svätého. Je všeobecne známe, že podľa dávnej obyčaje sa v každom Zdravase k menu Ježiš pridávala doložka, pripomínajúca predkladané tajomstvo, aby sa tak napomáhala kontemplácia a myseľ sa zhodovala s hlasom. Táto obyčaj sa v niektorých krajoch podnes zachováva.

47. ďalej sa väčšmi pociťovala naliehavá potreba pripomenúť popri účinnosti ruženca ako modlitby chvály a prosby aj inú jeho podstatnú zložku, to jest kontempláciu. Bez nej je ruženec telo bez duše a vystavuje sa nebezpečenstvu, že sa jeho recitovanie stane roztržitým a bezduchým opakovaním formuliek, ktoré je v rozpore s týmto napomenutím Ježiša Krista: "Keď sa modlíte, nerapocte ako pohania! Myslia si totiž, že budú vypočutí pre svoju veľavravnosť".¹⁷⁶ Ruženec si totiž svojou povahou vyžaduje pokojný spád v recitovaní, akúsi zahĺbenú zdĺhavosť, čo uľahčuje modliacemu rozjímať o tajomstvách Kristovho života a nazerať na ne akoby srdcom tej, čo bola Pánovi zo všetkých najbližšia. To sprístupňuje nevyspytateľné bohatstvá týchto tajomstiev.

48. Súčasný vedecký výskum napokon umožnil dôkladnejšie pochopiť vzťahy medzi liturgiou a ružencom. Na jednej strane sa stalo zrejmejším, že ruženec načim pokladať takpovediac za výhonok, čo vyrástol z odvekého praha posvätnéj liturgie, ktorý práve preto nazvali Žaltárom Panny Márie, lebo jeho pomocou sa i skromnejší veriaci mohli pridružiť k chválospevu a k prosebnej modlitbe všeobecnej Cirkvi. Na druhej strane neuniklo pozornosti, že sa to stalo koncom stredoveku, teda v čase, keď írečitý liturgický duch bol na úpadku a veriaci sa do istej miery vzdialili od liturgie a oddávali sa vonkajším citovým prejavom pobožnosti ku Kristovi ako človeku a k preblahoslavenej Panne Márii. Ak ešte iba v nedávnom čase mohlo sa stať, že si podaktorí žiadali, aby sa ruženec zaradil medzi liturgické obrady, zatiaľ čo iní, v snahe vyhnúť sa pastorálnym omylom minulosti, modlitbu ruženca neprávom zanedbávali, dnes možno túto otázku ľahko rozriešiť vo svetle učenia II. vatikánskeho koncilu, predloženého v konštitúcii začínajúcej sa slovami "Svätý koncil" (Sacrosanctum Concilium). Podľa tohto učenia liturgické úkony a pobožnosť ruženca nie je dovolené stavať proti sebe, ale ich ani neslobodno klásť na roveň.¹⁷⁷ Každý modlitebný prejav je tým výdatnejší, čím väčšmi si zachová svoj pôvodný zmysel a charakter. Po ustálení prednostného miesta liturgických úkonov nebude ťažko uznať ruženec za pobožnosť, ktorú možno dať ľahko do súladu s posvätnou liturgiou. Lebo ruženec, priam tak ako liturgia, má vospolnostnú povahu, živí sa Svätým písmom a je úplne zameraný na Kristovo tajomstvo. Spomienka ("anamnéza") posvätnéj liturgie a kontemplatívne pripomínanie tajomstiev v ruženci, hoci sú modlitbami rozličného druhu, predsa sa vzťahujú na tie isté spasiteľné tajomstvá, ktoré uskutočnil Kristus. Liturgia pod rúškom znakov sprítomňuje a tajomným spôsobom robí účinnými najväčšie tajomstvá nášho vykúpenia. Ruženec zas nábožným uvažovaním vyvoláva v mysli modliaceho tieto tajomstvá a podnecuje ho, aby z nich čerpal smernice pre život. Po stanovení tohto podstatného rozdielu každý pochopí, že ruženec je pobožnosť, ktorá má svoj pôvod v posvätnéj liturgii a - ak sa koná podľa svojho pôvodného ducha - svojou povahou privádza k liturgii, ale neprekročuje jej prah. Kontemplácia Kristových tajomstiev v ruženci privyká myseľ a srdcia veriacich, aby o nich uvažovali, a tak ich môže výborne pripraviť na slávenie tých istých tajomstiev v liturgických úkonoch a pripomína im ich v priebehu dňa. Ale je chybné modliť sa ruženec cez liturgický úkon. Táto chyba sa ešte, žiaľ, miestami vyskytuje.

49. Podľa tradície, ktoré prijal a autoritou svojho úradu predložil Náš predchodca svätý Pius V., ruženec sa skladá z viacerých častí vzájomne spätých a ústrojne súvisiacich:

- a) skladá sa z kontemplácie viacerých tajomstiev spásy, v duchovnom spojení s Máriou; tieto tajomstvá sú múdro zadelené do troch skupín, ktorými sa pripomína radosť z príchodu Mesiáša, spásonosné utrpenie Kristovo a sláva Vzkrieseného, ktorá zaplavuje Cirkev. Táto kontemplácia svojou povahou podnecuje ducha rozjímať pri samej pobožnosti a čerpať z toho účinné životné zásady;
- b) skladá sa ďalej z modlitby Pána čiže Otčenáša: táto modlitba je pre svoju zvrchovanú vznešenosť základom každej kresťanskej modlitby; od nej rozličné druhy modlitieb nadobúdajú svoju dôstojnosť;
- c) skladá sa z litániového venca Zdravasov, anjelských pozdravení. Táto modlitba pozostáva z pozdravu anjela Panne Márii¹⁷⁸ a z úctyplných slov Alžbety;¹⁷⁹ po nich nasleduje vrúcna cirkevná prosba "Svätá Mária". Charakteristickou osobitosťou ruženca je súvislé poradie anjelských pozdravení. V typickej a úplnej forme ruženca Zdravasov je stopäťdesiat. To pripomína istú podobnosť so Žaltárom. Tento počet Zdravasov mala táto pobožnosť odprvoti. Tento počet sa však podľa osvedčeného zvyku rozdeľuje na desiatky, ktoré sa pričleňujú do troch skupín, o ktorých už bola reč. Tak vznikol dobre známy ruženec pozostávajúci z päťdesiatich Zdravasov, ktorý sa zaužíval ako bežný spôsob konania tejto pobožnosti, stal sa ľudovou pobožnosťou, ktorú pápeži odobrili a taktiež ju obdarili mnohými odpustkami;
- d) ruženec sa skladá aj z chválospevu "Sláva Otcu", ktorým sa podľa všeobecnej obyčaje kresťanskej nábožnosti končia modlitby: velebením trojjediného Boha, z ktorého, prostredníctvom ktorého a pre ktorého je všetko.¹⁸⁰

50. Z týchto zložiek sa skladá svätý ruženec. Každá z nich sa vyznačuje osobitosťou svojej povahy a má sa pri modlitbe uplatniť, aby ruženec mohol prejavíť svoju prehojnú účinnosť a rozmanitosť. Nech je preto modlitba svätého ruženca vážna pri modlitbe Pána; povznesená a pochvalná pri pozvolnom plynutí Zdravasov; kontemplatívna pri pozornom uvažovaní o tajomstvách; nech je modlitbou poklony pri chválospeve. Tak to má byť vždy, pri každom spôsobe modlitby ruženca: keď sa ho veriaci modlí súkromne sám v ústraní v dôvernom spojení s Pánom; pri spoločnej modlitbe v rodine, alebo keď sa veriaci zídu vedno, aby tak privolali Boha osobitným spôsobom medzi seba;¹⁸¹ alebo verejne na zhromaždeniach zvolaných pre cirkevnú pospolitosť.

51. V poslednom čase vznikli niektoré pobožnosti, ktoré sa odvodzujú od ruženca. Spomedzi nich chceme uviesť a odporúčať tie, čo do obvyklých pobožností slova Božieho vkladajú niektoré prvky prevzaté z ruženca blahoslavenej Panny Márie, ako je uvažovanie o tajomstvách a litániové opakovanie Zdravasov. Tieto prvky sa týmto spôsobom stavajú do jasnejšieho svetla, pretože sa vkladajú medzi čítania zo Svätého písma, v homílii sa vysvetľujú, obklopujú sa chvíľami mlčania a vyzdvihujú sa spevom. S potešením sa dozvedáme, že tieto pobožnosti prispeli k plnšiemu poznaniu duchovných bohatstiev samého ruženca a rozšírili úctu k tejto modlitbe v skupinách a združeniach mladých.

52. A teraz si veľmi želáme, priam tak, ako to robili Naši predchodcovia, živo odporúčať modlitbu svätého ruženca v rodine. II. vatikánsky koncil vyhlásil rodinu za základnú živnú bunku spoločnosti, čo "vzájomnou láskou svojich členov a spoločnou modlitbou sa ukazuje akoby domácou svätýňou Cirkvi".¹⁸² Kresťanská rodina sa teda prejavuje ako "domáca Cirkev",¹⁸³ ak jej členovia - každý podľa svojho poslania a postavenia - všetci spoločne uplatňujú spravodlivosť, ak konajú skutky milosrdenstva, dávajú sa do služby bratov, ak majú účasť na apoštolskej činnosti miestnej širšej pospolitosti a činne sa zúčastňujú na jej liturgických úkonoch;¹⁸⁴ napokon, ak sa spoločne modlia k Bohu: keby chýbala táto spoločná rodinná modlitba, bolo by treba povedať, že jej chýba charakteristická črta, podľa ktorej sa rozpoznáva kresťanská rodina. Aby si teda rodina znova nadobudla svoj teologický význam domácej Cirkvi, načim sa náležite zo všetkých síl usilovať o to, aby sa v domácnostiach naozaj obnovil zvyk spoločnej modlitby.

53. Podľa koncilových úprav sa vo Všeobecnom usporiadaní Liturgie posvätenia času právom zaraďuje rodina medzi skupiny, pre ktoré je veľmi vhodná spoločná modlitba tejto modlitbovej bohoslužby: "Je užitočné, aby sa rodina, ako domáca svätýňa Cirkvi, nielen spoločne modlievala k Bohu, ale aj podľa možnosti prednášala niektoré časti Liturgie posvätenia času, a tým sa užšie spojila s Cirkvou".¹⁸⁵ Nech sa teda nič nezanedbá, aby sa tento zreteľný pokyn čoraz väčšmi radostne uplatňoval.

54. Liturgia hodín je vrcholným prejavom modlitby v rodine. Ale po nej ruženec blahoslavenej Panny Márie patrí nepochybne medzi najvznešenejšie a najúčinnnejšie spoločné modlitby, ktoré sa odporúčajú kresťanským rodinám. A naozaj je Naším úmyslom, ktorý ochotne vrelo odporúčame, aby v čase, keď sa členovia rodiny zídu na spoločnú modlitbu, často a radi sa modlievali ruženec. Dobre vieme, že zmenené životné podmienky ľudí našich čias nie sú priaznivé pre rodinné stretnutia. A keď sa uskutočnia, pre rozličné príčiny nie je ľahko premeniť takéto stretnutie na príležitosť k modlitbe. Uznávame, že je to ťažká vec. Ale kto koná po kresťansky, ten sa nedá premôcť podmienkami prostredia a návykmi. Kresťan ich premáha: nepodlieha im, ale sa nad ne povznáša. Preto kresťanské rodiny, čo chcú žiť naplno podľa svojho povolania, a čo túžia žiť duchovným životom, aký je vlastný kresťanským rodinám, musia sa všemožne usilovať o to, aby prekonalí prekážky, čo sa stavajú do cesty rodinným stretnutiam a spoločným modlitbám.

55. Keď končíme tieto úvahy, ktoré sú dôkazom starostlivosti a úcty, čo prejavuje Apoštolská stolica svätému ružencu, chceme zároveň pripomenúť, aby sa pri šírení tejto veľmi spasiteľnej pobožnosti zachovala patričná miera. Nemá sa vynášať ruženec natoľko, že by mohol vzniknúť dojem, akoby sa nevhodne podceňovali iné pobožnosti. Isteže ruženec je výborná modlitba, ale veriaci si má voči nemu zachovať pokoj a slobodu ducha, aby sa ho modlil pokojne zobrať, získaný najmä vnútornou krásou tejto modlitby.

Zakľúčenie

TEOLOGICKÁ A PASTORÁLNA HODNOTA

UCTIEVANIA PANNY MÁRIE

56. Ctihodní Bratia, keď končíme túto Našu apoštolskú exhortáciu, želáme si v súhrne postaviť do patričného svetla teologickú význačnosť mariánskej úcty a stručne pripomenúť jej pastorálnu účinnosť na obnovu kresťanských mravov.

Úcta Cirkevi k blahoslavenej Panne Márii patrí do samej podstaty kresťanského kultu. Úcta, ktorú Cirkev vždy a všade vzdávala Matke Božej, od žehnajúceho pozdravu Alžbety¹⁸⁶ až po terajšie prejavy chvály a vrúcnej prosby, podáva veľmi jasný dôkaz o jej zákone modlitby ("lex orandi") a je výzvou aby sa upevnil v myšliach zákon viery ("lex credendi"). A priam tak jej zákon viery vyžaduje, aby všade prekvalifikoval jej zákon modlitby vo vzťahu k Matke Kristovej. Táto mariánska úcta má hlboké korene v zjavenom slove Božom a má pevný základ v pravdách katolíckeho učenia. Medzi ne patrí jedinečná dôstojnosť tej, ktorá je "matkou Božieho Syna, a preto aj milovanou dcérou Otca a svätou Duchu Svätého; ona týmto vynikajúcim darom milosti značne prevyšuje všetky ostatné nebeské i pozemské stvorenia".¹⁸⁷ Mária spolupracovala pri najdôležitejších udalostiach vykupiteľského diela svojho Syna. Jej svätosť bola úplná už pri nepoškvrnenom Počatí, ale postupne vzrastala jej poslúchaním Otcovej vôle a na ceste utrpenia, ktorou kráčala,¹⁸⁸ a tým neprestajne napredovala vo viere, nádeji a láske. Ona má jedinečné poslanie a postavenie v Božom ľude, ktorého je zároveň najvznešenejším členom, najosvedčenejším vzorom a najláskavejšou Matkou. Ona neprestajne a účinne oroduje a je aj po svojom nanebovzatí veľmi blízka veriacim, čo ju vzývajú, i tým, čo nevedia, že oni sú jej synovia a dcéry. Napokon jej sláva zušľachtuje celé ľudské pokolenie ako ju podivuhodne ospevuje Dante Alighieri: "Ty si tá, čo si tak veľmi zušľachtila ľudskú prirodzenosť, že jej Tvorca nepohrdol stať sa jej tvorom."¹⁸⁹ Mária totiž je z nášho rodu, je opravdivou dcérou Evy, hoci nemá účasť na vine tejto matky, a je naša skutočná sestra, ktorá žila tento pozemský život v pokore a chudobe, a tak mala v plnej miere účasť na našich osudoch.

K tomu dodávame, že uctievanie blahoslavenej Panny Márie má svoj najhlbší dôvod v nevyspytateľnej a slobodnej vôli Božej. Keďže Boh je večná, božská láska,¹⁹⁰ on koná všetko z lásky: on Pannu Máriu miloval a urobil jej veľké veci;¹⁹¹ miloval ju kvôli sebe a miloval ju kvôli nám; daroval ju sebe a daroval ju nám.

57. Jediná cesta, ktorá vedie k Otcovi, je Kristus.¹⁹² Kristus je najvyšší vzor, ktorému musí učeník prispôbiť celé svoje správanie,¹⁹³ má zmýšľať tak ako on,¹⁹⁴ má žiť jeho životom a mať jeho Duchu.¹⁹⁵ Cirkev to vždy učila, a preto treba dbať na to, aby sa v pastorálnej činnosti nič nestávalo proti tejto pravde. No Cirkev, poučená Duchom Svätým a na základe skúseností získaných v priebehu vekov, vie, že úcta k preblahoslavenej Panne Márii - podriadená úcte božského Vykupiteľa a v súvisi s ňou - má veľkú pastorálnu účinnosť a má zvrchovaný význam pre obnovu kresťanského života. Príčinu tejto účinnosti možno ľahko pochopiť. Mnohostranné Máriino

poslanie v ľude Božom je totiž nadprirodzená skutočnosť, ktorá sa vyvíja v Cirkvi čínorodým spôsobom. Je osožné uvažovať o jednotlivých aspektoch tohto poslania. Všetky sledujú ten istý cieľ, no každý má svoju osobitnú účinnosť, aby sa synovia a dcéry Cirkvi duchovne podobali jej prvorodenému Synovi. Materinské orodovanie Panny Márie, príklad jej svätosti a Božia milosť, ktorá je v nej, nepochybne vzbudzujú v ľudstve nadprirodzené nádeje.

Máriino materinské poslanie podnecuje Boží ľud, aby sa s detinskou dôverou utiekal k tej, ktorá je vždy ochotná vypočuť jeho modlitby s materinskou láskou a účinnou pomocou,¹⁹⁶ a preto ju veriaci vyzývajú ako Potešenie zarmútených, Uzdravenie chorých, Útočište hriešnikov, aby tak našli v trápení útechu, v chorobe úľavu, po páde do hriechu silu, ktorá ich oslobodzuje z jeho otroctva. A naozaj, ona, slobodná od akejkoľvek škvrny hriechu, privádza synov a dcéry k tomu, aby víťazne bojovali proti hriechu so všetkou rozhodnosťou.¹⁹⁷ A toto oslobodenie - načím to neprestajne prízvukovať - je nevyhnutným predpokladom každej obnovy kresťanských mravov.

Príkladná svätosť Panny Márie podnecuje veriacich, aby upreli "svoje oči k Márii, ktorá žiari celej vospolnosti vyvolených ako vzor čnosti".¹⁹⁹ Ide o čnosti dôkladné, evanjeliové; sú to: viera a poslušné prijímanie slova Božieho;²⁰⁰ veľkodušná poslušnosť;²⁰¹ úprimná poníženosť;²⁰² ochotná láska;²⁰³ rozvážna múdrosť;²⁰⁴ úcta k Bohu, ktorá pobáda horlivo plniť náboženské povinnosti,²⁰⁵ ďakovať za prijaté dobrodenia,²⁰⁶ prinášať dary v chráme²⁰⁷ a modliť sa v spoločnosti apoštolov;²⁰⁸ sila ducha vo vyhnanstve,²⁰⁹ v bolesti;²¹⁰ dôstojná chudoba, ktorá skladá dôveru v Boha;²¹¹ bedlivá starostlivosť o Syna od poníženia jasiel až po potupu kríža;²¹² predvídavá jemnocitosť;²¹³ panenská čistota;²¹⁴ pevná a čistá manželská láska. Týmito čnosťami Matky sa vystroja jej synovia a dcéry s pohľadom upreným na jej príklad s pevným predsavzatím uskutočňovať ho vo svojom živote. Tento pokrok v čnostiach sa bude javiť ako účinok a zrelé ovocie pastorálnej účinnosti uctievania Panny Márie.

Úcta k Matke Kristovej poskytuje veriacim priaznivé podmienky vzrastať v milosti Božej. Tento rast v milosti Božej je najvyšší cieľ každej pastorálnej činnosti. Lebo je nemožné náležite uctievať "Plnú milosť"²¹⁵ a nemať v úcte v sebe samom milosť Božiu, to jest priateľstvo s Bohom, duchovné spoločenstvo s ním a prebývanie s Duchom Svätým. Táto milosť Božia úplne preniká človeka a robí ich podobnými obrazu Syna Božieho.²¹⁶ Katolícka Cirkev na základe osvedčených skúseností, nadobudnutých v priebehu vekov, uznáva mariánsku úctu za účinnú pomoc pre človeka na ceste k dosiahnutiu vlastnej životnej plnosti. Mária, nová Žena, je najbližšia Kristovi, novému Človekovi; a tajomstvo človeka sa vyjasňuje jedine v jeho tajomstve.²¹⁷ Mária je nám zárukou, že sa už uskutočnil plán Boží o spásu celého človeka: uskutočnil sa už v nej, dcére ľudského pokolenia. Dnešný človek sa neraz zmieta medzi úzkosťou a nádejou, lebo si uvedomuje svoju ohraničenosť a svojimi bezhraničnými túžbami, duchovne znepokojený, rozdelený v srdci, v neistote pred záhadou smrti, gniavený osamotenosťou, znechutený, vydaný napospas nude, priam smáďí po spoločenstve s inými: pozorné uvažovanie o pozemských životných osudoch, ako aj nebeskej blaženosti, ktorej je už účasťná v Božom meste, poskytuje týmto ľuďom uspokojivý pohľad a povzbudivé slová - víťazstvo nádeje nad úzkosťou, vospolnosti nad osamotenosťou, pokoja nad nepokojom, radosti a krásy nad znechutením a nudou, nádeje na večnosť nad pozemským očakávaním, života nad smrťou.

Ako pečať na túto Našu apoštolskú exhortáciu a ako nový dôkaz pastorálnej účinnosti mariánskej úcty na privedenie ľudí ku Kristovi nech slúžia slová, ktorými sa Panna Mária prihovarila posluhovačom na svadbe v Káne Galilejskej: "Čokoľvek vám povie, urobte!"²¹⁸ Tieto slová zdanlivo prejavujú iba túžbu odpomôcť nepríjemnej situácii na svadbe, no popravde, v kontexte štvrtého Evanjelia, sú akoby ozvenou slov, ktorými izraelský ľud uzavrel zmluvu na vrchu Sinaj,²¹⁹ alebo ktorými obnovil svoje záväzky;²²⁰ je to aj hlas, ktorý sa podivuhodne zhoduje s hlasom Otca v bohozjavení na hore Tábor; "Jeho počúvajte!"²²¹

58. Uznali sme za vhodné, ctihodní Bratia, podať obširný výklad o úcte, ktorá sa má vzdávať Matke Božej, lebo ona je neoddeliteľnou časťou kresťanského kultu. Vyžadovala to dôležitosť tohto námetu, ktorý bol v týchto posledných rokoch predmetom štúdia, výskumu a niekedy aj kontroverzií vedeckých pracovníkov. Potešuje Nás vedomie, že práca, ktorú podľa koncilových smerníc vykonala táto Apoštolská stolica spolu s Nami - osobitne liturgická obnova - je predpokladom čoraz živšieho a nábožnejšieho uctievania Boha, Otca, Syna a Ducha

Svätého, a rozvoja náboženského života veriacich. Vzbudzuje v Nás dôveru zistenie, že obnovená rímska liturgia podáva, aj vo svojom celku, žiarivé svedectvo nábožnej úcty Cirkvi k Panne Márii. Máme nádej, že smernice, ktoré majú za cieľ urobiť túto úctu čoraz rýdzejšou a prekvitajúcejšou, budú sa úprimne uplatňovať. Napokon sme radi, že Nám Pán poskytol príležitosť podať niektoré myšlienky, ako obnoviť a prehĺbiť úctu k modlitbe svätého ruženca. Útecha, dôvera, nádej a radosť, ktoré pociťujeme, si žiadame premeniť na vrúcnu chválu a vďaku Pánovi, pridajúc svoj hlas k hlasu Panny Márie, ako o tom vrelo prosí rímska liturgia.²²² Keď si želáme, predraží Bratia, aby vďaka Vašej veľkodušnej príčinnivosti vzrastala spasiteľná mariánska nábožnosť medzi duchovenstvom a ľudom zvereným Vašej starostlivosti, na nepochybný úžitok Cirkvi a ľudskej spoločnosti, udeľujeme z celého srdca Vám a všetkým veriacim, medzi ktorými sa rozvíja Vaša dušpastierska horlivosť, osobitné apoštolské požehnanie.

Dané v Ríme, pri svätom Petre, 2. februára, na sviatok Obetovania Pána, roku 1974, v jedenástom roku Nášho pontifikátu.

PÁPEŽ PAVOL VI.

POZNÁMKY

1 Porov. Lactantius, *Divinae Institutiones* IV, 3, 6-10: CSEL 19, str. 279

2 Porov. Konšt. II. vat. konc. "Sacrosanctum Concilium" o posvätnéj liturgii, č. 1-3, 11, 21, 48: AAS 56 (1964), str. 97-98, 102-103, 105-106, 113.

3 Porov. Jn 4, 24

4 II. vat. konc., konšt. "Sacrosanctum Concilium" o posvätnéj liturgii, č. 103: AAS 56 (1964), str. 125.

5 Porov. Vieroučná konšt. "Lumen Gentium" II. vat. konc. o Cirkvi, č. 66: AAS 57 (1965), str. 65.

6 Tamže.

7 Votívna omša k Panne Márii, Matke Cirkvi, Pieseň vďaky.

8 Porov. Lk 1, 48.

9 Porov. Vieroučná konšt. II. vat. konc. "Lumen Gentium" O Cirkvi, č. 66-67: AAS 57 (1965), str. 65-66; konšt. "Sacrosanctum Concilium" o posvätnéj liturgii, č. 103: AAS 56 (1964), str. 125.

10 Porov. apoštolskú exhortáciu "Signum Magnum", AAS 59 (1967), str. 465-475. (umiestnenie tejto poznámky nie je v texte vyznačené - pozn. KVAS)

11 Porov. konšt. II. vat. konc. "Sacrosanctum Concilium" o posvätnéj liturgii, č. 3: AAS 56 (1964), str. 98.

12 Porov. II. vat. konc., tamže, č. 102: AAS 56 (1964), str. 125.

13 Porov. Iz 11, 1-10.

14 Rímsky misál obnovený podľa rozhodnutia II. vat. konc. a vydaný na rozkaz pápeža Pavla VI., prototyp. vydanie 1969, 8. decembra, Pieseň vďaky.

15 Rímsky misál obnovený podľa rozhodnutia II. vat. konc. a vydaný na rozkaz pápeža Pavla VI. Poriadok omšových čítaní, prototypové vydanie 1969, str.

8: I. čítanie, rok A, Iz 7, 10-14: "Hľa, Panna počne a porodí"; rok B, 2Sam 7, 1-5. 8b-11. 16: "Dávidovo kráľovstvo bude predo mnou upevnené na veky"; rok C, Mich 5, 2-5a; Žid 1-4a: "Z teba vyjde, čo má vládnuť v Izraeli".

16 Tamže, str. 8: Evanjelium, rok A: Mt 1, 18-24: "Ježiš sa narodí z Márie, zasnúbenej s Jozefom, synom Dávidovým"; rok B: Lk 1, 26-38: "Hľa, počneš v živote a porodíš Syna"; rok C: Lk 1, 39-45: "Skadiaľ mám to šťastie, že matka môjho Pána prišla ku mne?"

17 Porov. Rímsky misál, II. adventná, Pieseň vďaky.

18 Rímsky misál, tamže.

19 Rímsky misál, 1. eucharistická modlitba, "V spoločenstve" na Narodenie Pána a cez oktávu.

20 Porov. Mt 2, 11.

21 Porov. Mt 1, 19.

22 Rímsky misál, dňa 1. januára, Úvodný spev a Modlitba dňa.

23 Porov. Lk 2, 14.

24 Mk 6, 3.

25 Žid 10, 7; Ž 39, 8-9.

26 "Fiat" - porov. Lk 1, 38.

- 27 Porov. 1Tim 2,5.
- 28 Žid 2,14; porov. Gal 4,4.
- 29 Porov. Rímsky misál, dňa 22. augusta, Modlitba dňa.
- 30 Rímsky misál, dňa 8. septembra, Po prijímaní.
- 31 Rímsky misál, dňa 31. mája, Modlitba dňa.
- 32 Porov. tamže, Modlitba dňa a Nad obetnými darmi.
- 33 Rímsky misál, dňa 15. septembra, Modlitba dňa.
- 34 Porov. Lk 2,21-35.
- 35 Porov. č. 15.
- 36 Porov. medzi mnohými anafarami tieto, ktoré majú Východniari v osobitnej úcte: Anafora Marka Evanjelistu: Eucharistická modlitba, vyd. Hänggi - I Pahl, Fribourg, Éditions Universitaires, 1968, str. 107; Grécka anafora Jakuba, brata Pánovho, tamže, str. 257; Anafora Zlatoústeho, tamže, str. 229.
- 37 Porov. Lk 1,28.
- 38 Porov. Rímsky misál, dňa 8. decembra, Pieseň vďaky.
- 39 Porov. Rímsky misál, dňa 15. augusta, Pieseň vďaky.
- 40 Porov. Rímsky misál, dňa 1. januára, Po prijímaní.
- 41 Porov. Rímsky misál, Spoločné omše blahosl. Panny Márie, 6., vo veľkonočnom čase, Modlitba dňa.
- 42 Rímsky misál, dňa 15. septembra, Modlitba dňa.
- 43 Rímsky misál, dňa 31. mája, Modlitba dňa. Priam tak Pieseň vďaky o Panny Márii: "Je naozaj dôstojné a správne.. pri spomienke blahoslavenej Panny Márie velebiť tvoju lásku k nám jej vlastným chválospevom."
- 44 Porov. Žid 4,12.
- 45 Porov. Omšový lekciónár, II. nedeľa adventná, rok C: Sof 3,14-18a; IV. nedeľa adventná - pozri pozn. č. 3; nedeľa v oktáve Narodenia Pána, rok A: Mt 2,13-15.19-23; rok B: Lk 2,22-40; C: Lk 2,41-52; II. nedeľa po Narodení Pána, Jn 1,1-18; VII. veľkonočná nedeľa, rok A: Sk 1,12-14; II. nedeľa cez rok C: Jn 2,1-12; X. nedeľa cez rok, rok B: Gen 3,9-15; XIV. nedeľa cez rok, rok B: Mk 6,1-6.
- 46 Porov. Omšový lekciónár, Katechumenát a krst dospelých, Pri podávaní Modlitby Pána, II. čítanie, 2: Gal 4,4-7; Pri kresťanskom zasväcovaní mimo Veľkonočnej vigílie, Evanj. 7., Jn 1,1-5.9-14.16-18; pri posväcovaní panien a skladaní verejných sľubov, I. čítanie, 7: Iz 61,9-11; Evanj., 6: Mk 3,31-35; Lk 1,26-38. Porov. Poriadok posväcovania panien, č. 130; Poriadok skladania verejných rehoľných sľubov, Časť druhá, č. 145.
- 47 Porov. Omšový lekciónár, za utečencov a vyhnanco, Evanj. 1: Mt 2,13-15.19.23; vzdávania vďaky, I. čítania, 4: Sof 3,14-15.
- 48 Porov. La Divina Commedia, Paradiso XXXIII, 1-9; porov. Liturgia Horarum, Spomienka svätej Márie v sobotu, v modlitbovej bohoslužbe čítaní, Hymnus.
- 49 Porov. Obrad krstu detí, č. 48; Obrad kresťanského zasväcovania dospelých, č. 214.
- 50 Porov. Rímsky rituál, VII. záhlavie, III. kapitola, Požehnanie ženy po pôrode.
- 51 Porov. obrad verejných rehoľných sľubov, časť prvá, č. 57 a 67.
- 52 Porov. Obrad posvätenia panien, č. 16.
- 53 Porov. Obrad verejných rehoľných sľubov, časť prvá, č. 62 a 142; časť druhá, č. 67 a 158; Obrad posvätenia panien, č. 18 a 20.
- 54 Porov. Obrad pomazania chorých a dušpastierskej starostlivosti o nich, č. 143, 146, 147.150.
- 55 Porov. Rímsky misál, Omše za zosnulých, Za zosnulých bratov, príbuzných a dobrodincov, Modlitba dňa.
- 56 Porov. Pohrebné obrady, č. 226.
- 57 Porov. Vierouč. konšt. II. vat. konc. "Svetlo národov" o Cirkvi, č. 63: AAS 57 (1965), str. 65.
- 58 Porov. Konšt. II. vat. konc. "Svätý koncil" o posvätnéj liturgii, č. 7: AAS 56 (1964), str. 100-101.
- 59 Kázeň 215,4: PL 38,1074.
- 60 Porov. Lk 1,34-37.
- 61 Lk 1,38, tamže.
- 62 Lk 1,45.
- 63 Porov. Lk 2,19.51.
- 64 Porov. Vieroučná konšt. II. vat. konc. "Božie slovo" o Božom zjavení, č. 21: AAS 58 (1966), str. 827-828.
- 65 Porov. Lk 1,46-55.
- 66 Porov. Jn 8,56 - "Adversus Haereses" IV: PG 7, 1, 990-991; S Ch 100, t. II., str. 454-458.
- 67 "Adversus Haereses" III, 10,2: PG 7, 1, 873; S Ch 34, str. 164.
- 68 Porov. Jn 2,1-12.

- 69 Sk 1,14.
- 70 Porov. vierouč. konšt. II. vat. konc. "Svetlo národov" o Cirkvi, č. 62: AAS 57 (1965), str. 63.
- 71 Konšt. II. vat. konc. "Svätý koncil" o posvätnéj liturgii, č. 83: AAS 56 (1964), str. 121.
- 72 Vierouč. konšt. II. vat. konc. "Svetlo národov" o Cirkvi, č. 63: AAS 57 (1965), str. 64.
- 73 Tamže, č. 64: AAS 57 (1965), str. 64.
- 74 Porov. Lk 1,35.
- 75 Traktát XXV, Na Narodenie Pána, 5: CCL 138, str. 123; S CH 11 bis, str. 132; porov. aj Traktát XXIX, Na Narodenie Pána, 1: CCL, tamže, str. 147; S. Ch, tamže, str. 178; Traktát LXIII, Na umučenie Pána, 6: CCL, tamže, str. 386; S Ch 74, str. 82.
- 76 M. Ferotin, Le "Liber Mozarabicus Sacramentorum", str. 56.
- 77 Porov. Lk 2,22-35.
- 78 Porov. Ex 13,11-16.
- 79 Porov. Lev 12,6-8.
- 80 Porov. Žid 10,5-7.
- 81 Porov. Lk 2,32.
- 82 Lk 2,34.
- 83 Porov. Lk 2,35.
- 84 Porov. Lk 2,22.
- 85 Na očisťovanie blahoslavenéj Panny Márie, III. kázeň 2: PL 183, 370; Sancti Bernardi Opera, vyd. J. Leclersq-H. Rochais, Rím 1966, str. 342.
- 86 Porov. vierouč. konšt. II. vat. konc. "Svetlo národov" o Cirkvi, č. 57: AAS 57 (1965), str. 61.
- 87 Žid 9,14.
- 88 Porov. Jn 19,25.
- 89 Tamže, č. 58: AAS 57 (1965), str. 247.
- 90 Porov. Pius XII., encyklika "Mystici Corporis": AAS 35 (1943), str. 247.
- 91 Porov. konšt. II. vat. konc. "Svätý koncil" o posvätnéj liturgii, č. 47: AAS 56 (1964), str. 113.
- 92 Porov. tamže, č. 102 a 106: AAS 56 (1964) str. 125 a 126.
- 93 "...láskavo sa rozpomeň na všetkých tých, čo ti boli milí už v tomto živote, na svätých otcov, patriarchov, prorokov, apoštolov... a na svätú a slávnú Bohorodičku Máriu a na všetkých svätých... nech sa oni rozpomenú na našu biedu a na našu chudobu a nech ti obetujú spolu s nami túto úžasnú a nekrvavú obeť": Anafora Jakuba Pánovho, v sýrskom obrade Eucharistická modlitba, vyd. A. Hänggi - I. Pahl, Fribourg, Éditions Universitaires 1968, str. 274.
- 94 Výklad Evanjelia podľa Lukáša, II, 26: CSEL 32, IV, str. 55; S Ch 45, str. 83-84.
- 95 Lk 1,38.
- 96 Mt 6,10.
- 97 Porov. vierouč. konšt. II. vat. konc. "Svetlo národov", o Cirkvi, č. 62: AAS 57 (1965), str. 63.
- 98 Lk 1,28.
- 99 Konšt. II. vat. konc. "Svätý koncil" o posvätnéj liturgii, č. 103: AAS 56 (1964), str. 125.
- 100 Porov. Ef 5,27.
- 101 Porov. Zjv. 21,2.
- 102 Vierouč. konšt. II. vat. konc. "Svetlo národov", o Cirkvi, č. 67: AAS 57 (1965), str. 65.
- 103 Porov. tamže, č. 67: AAS 57 (1965), str. 65-66.
- 104 Porov. konšt. II. vat. konc. "Svätý koncil", o posvätnéj liturgii, č. 104: AAS 56 (1964), str. 125-126.
- 105 Porov. vierouč. konšt. II. vat. konc. "Svetlo národov", č. 66: AAS 57 (1965), str. 65.
- 106 Porov. Pavol VI., prejav vo svätyni Panny Márie "Bonaria", v Cagliari dňa 24. apríla 1970: AAS 62 (1970) str. 300.
- 107 Pius IX., enc. "Ineffabilis Deus": Aktá pápeža Pia IX., I, 1, Rím 1854, str. 599; porov. aj V. Sardi, La solenne definizione del dogma dell'immacolato concepimento di Maria Santissima, Atti e documenti..., Rím 1904-1905, zv. II, str. 302.
- 108 Ef 4,13.
- 109 Porov. vierouč. konšt. II. vat. konc. "Svetlo národov", o Cirkvi, č. 66: AAS 57 (1965), str. 65.
- 110 S. Hildefonsus, De Virginitate perpetua sancte Mariae, kap. XII: PL 96, 108.
- 111 Vierouč. konšt. II. vat. konc. "Svetlo národov", o Cirkvi, č. 56: AAS 57 (1965), č. 60; autori sa uvádzajú v príslušnej poznámke.

- 112 Lk 1,35.
- 113 Porov. Mt 1,18.20.
- 114 Porov. sv. Ambróz, "De Spiritu Sancto" II, 37-38: CSEL 79, str. 100-101; Kasián, "De Incarnatione Domini" II, kap. II: CSEL 17, str. 247-249; sv. Bédá, Homília I, 3: CCL, 122, str. 18 a str. 20.
- 115 Porov. sv. Ambróz, "De institutione virginis", kap. XII, 79 a 1175; "Expositio evangelii secundu Lucam" X, 132: S Ch 52, str. 200; sv. Proklus Carihradský, Kázeň I, 1 a Kázeň V, 3: PG 65, 681 a 720; sv. Bazil Seleucenský, Kázeň XXXIV, 3: PG 85, 433; sv. Andrej Krétsky, Kázeň IV: PG 97, 868; sv. German Carihradský, Kázeň III, 15: PG 98, 305.
- 116 Porov. sv. Hieronym, "Adversus Iovinianum" I, 33: PL 23, 267; sv. Ambróz, List 63,33: PL 16 (vyd. 1880), 1249; "De institutione virginis", kap. XVII, 195: tamže 346; "De Spiritu Sancto" II, 79-80: CSEL 79, str. 182-183; Sedulius, "Hymnus A solis ortus cardine" verše 13-14: CSEL 10, str. 164; "Hymnus Acahistos", strofa 23, vyd. I.B. Pitra, "Analecta Sacra" I, 3, str. 261; sv. Proklus Carihradský, Kázeň I, 3: 65,684; Kázeň 2,6: tamže, 700; sv. Bazil Seleucenský, Kázeň IV: PG 97,668; sv. Ján Damascénsky, kázeň IV, 10: PG 96,577.
- 117 Porov. Sever Antiochijský, Homília 57: PO, str. 357. 358; Hezechijs Jeruzsalemský, "Homilia de sancta Maria Deipara": PG 93. 1464; Chrysippus Jeruzsalemský, "Oratio in sacram Mariam Deiparam", 2: PO 19, str. 338; sv. Andrej Krétsky, Kázeň V: PG 97, 896; sv. Ján Damascénsky, Kázeň VI, 6: PG 96, 672.
- 118 "Liber Apotheosis", verše 571-572: CCL 126, str. 97.
- 119 Porov. sv. Izidor, "De ortu et obitu Patrum", kap. LXVII, 111: PL 83, 148; sv. Hildefonz, "De virginitate perpetua sanctae Mariae", kap. X: PL 96,95; sv. Bernard, Kázeň na Nanebovzatie bl. Panny Márie, tamže 442; sv. Peter Damián, Nábožné piesne a modlitby II, Modlitba k Bohu Synovi: PL 145, 921; Antifóna "Beata Dei Genitrix Maria": Corpus antiphoniarum officii, vyd. R.J. Hesbert, Rím 1970, zv. IV, č. 6314, str. 80.
- 120 Porov. Lk 1,28.
- 121 Porov. Pavol Diakon, I. homília na Nanebovzatie bl. Panny Márie: PL 95, 1567; O Nanebovzatí svätej Márie Panny, prip. Paschazioví Radbertovi, č. 31,42,57,63: vyd. A. Ripberg, v "Spicilegium Friburgense" č. 9, 1962, str. 72, 76, 84, 96-97; Eadmerus Kanterburský, O vznešenosti Panny Márie, kap. IV-V: PL 159, 562-567; sv. Bernard, Diela, vyd. J. Leclersq-H. Rochias, IV, Rím, 1966, str. 49-50.
- 122 Porov. Lk 1,46-55.
- 123 Porov. Origenes, Homília k Lukášovi VII, 3: PG 13, 1817, S Ch 87, str. 156; sv. Cyril Alexandrijský, Komentár k prorokovi Ageovi, kap. XIX: PG 71, 1060; sv. Ambróz, "De fide" IV, 9,113-114: CSEL 78, str. 197-198; Výklad k Evanjeliu podľa Lukáša II, 23 a 27-28: CSEL 32 IV, str. 53-54 a 55-56; Severián Gabalský, Kázeň o stvorení sveta VI, 10: PG 56,497-498; Antipater Bosrenský, Homília na Zvestovanie presvätej Bohorodičky, 16: PG 85, 1785.
- 124 Porov. Sk 1,12-14; 2,1-4.
- 125 Porov. Eadmerus Kanterburský, "O vznešenosti Panny Márie", kap. VII: PL 159, 571; sv. Amedeus Lausanský, "Homília o Panenskej Matke Márii" VII: PL 188, 1337: S Ch 72, str. 184.
- 126 "O večnom panenstve svätej Márie", kap. XII. PL 96, 106.
- 127 Vierouč. konšt. II. vat. konc. "Svetlo národov", o Cirkvi, č. 54: AAS 57 (1965), str. 59. Porov. Pavol VI., Príhovor ku koncilovým Otcom pri zakľúčení druhého zasadnutia Druhého vatikánskeho všeobecného cirkevného snemu, dňa 4. decembra 1963: AAS 56 (1964), str. 37.
- 128 Porov. vierouč. konšt. II. vat. konc. "Svetlo národov", o Cirkvi, č. 6,7-8,9-17: AAS 57 (1965), str. 8-9, 9-12, 12-21.
- 129 Tamže, č. 63: AAS 57 (1965) str. 64.
- 130 Sv. Cyprián, "O jednote katolíckej Cirkvi", 5: CSEL 3, str. 214.
- 131 Izák de Stella, Kázeň LI, Nanebovzatie Márie: PL 194, 1863.
- 132 Porov. 1Tim 2,4.
- 133 Kázeň XXX,1: S Ch 164, str. 134.
- 134 Porov. vierouč. konšt. II. vat. konc. "Svetlo národov", o Cirkvi, č. 66 69: AAS 57 (1965), str. 65-67.
- 135 Porov. vierouč. konšt. II. vat. konc. "Božie slovo", o Božom zjavení, č. 25: AAS 58 (1966), str. 829-830.
- 136 Č. 13: AAS 56 (1964), str. 103.
- 137 Porov. "Officium magni canonis paracletici, Magnum Orogion", Atény 1963, str. 558; často v liturgických kánonoch a troparoch: porov. Sofrón Eustradiadou, "Theotokarion", Chennevières-sur-Marne 1931, str. 9,19.
- 138 Porov. Lk 1,46-55.
- 139 Porov. vierouč. konšt. II. vat. konc. "Svetlo národov", o Cirkvi, č. 69: AAS 57 (1965), str. 66-67.
- 140 Porov. tamže č. 66: AAS 57 (1965), str. 65; konšt. "Svätý koncil", o posvätnnej liturgii, č. 103: AAS 56 (1964), str. 125.
- 141 Porov. vierouč. konšt. II. vat. konc. "Svetlo národov", o Cirkvi, č. 67: AAS 57 (1965), str. 65-66.
- 142 Tamže, č. 66: AAS 57 (1965), str. 65.

- 143 Porov. 1Tim 2,5.
- 144 Porov. Pavol VI., prejav ku koncilovým Otcom vo vatikánskej bazilike, dňa 21. novembra 1964: AAS 56 (1964), str. 1017.
- 145 Dekrét II. vat. konc. "Obnoviť jednotu", o ekumenizme, č. 20: AAS 57 (1965), str. 105.
- 146 Porov. Lk 1,35.
- 147 Porov. Lk 1,49.
- 148 Porov. Jn 2,1-12.
- 149 1Kor 1,13.
- 150 Rim 7,4.
- 151 Okružný list "Adiutricem populi": AAS 28 (1895-1896), str. 135. (umiestnenie tejto poznámky nie je v texte vyznačené - pozn. KVAS)
- 152 Porov. Lk 1,38.
- 153 Porov. vierouč. konšt. II. vat. konc. "Svetlo národov", o Cirkvi, č. 56: AAS 57 (1965), str. 60.
- 154 Sv. Peter Chryzológ, Kázeň CXLIII: PL 52,583.
- 155 Porov. Lk 1,51-53.
- 156 Vierouč. konšt. II. vat. konc. "Svetlo národov", o Cirkvi, č. 55: AAS 57 (1965), str. 59-60.
- 157 Porov. Mt 2,13-23.
- 158 Porov. Jn 2,1-12.
- 159 Porov. Pavol VI., apoštolská exhortácia "Signum magnum", I: AAS 59 (1967), str. 467-468; Rímsky misál na deň 15. septembra, Nad obetnými darmi.
- 160 Porov. vierouč. konšt. II. vat. konc., "Svetlo národov", o Cirkvi, č. 67: AAS 57 (1965), str. 65-66.
- 161 Lk 11,27.
- 162 Lk 11,28.
- 163 Porov. sv. Augustín, "In Iohannis Evangelium", X. traktát, 3: CCL 36, str. 101-102; List 243, Létovi, č. 9: CSEL 57, str. 575-576; sv. Běda, "In Lucae Evangelium expositio", IV, XI, 28: CCL 120, str. 237; Homília I, 4: CCL 122, str. 26-27.
- 164 Porov. vierouč. konšt. II. vat. konc. "Svetlo národov", o Cirkvi, č. 58: AAS 57 (1965), str. 61.
- 165 Mt 7,21.
- 166 Jn 15,14.
- 167 Rímsky misál, IV. adventná nedeľa, Modlitba dňa. Podobne Modlitba dňa 25. marca, ktorá môže v modlitbe "Anjel Pána" nahradiť predchádzajúcu.
- 168 Pius XII., list "Philippinas Insulas" manilskému arcibiskupovi: AAS 38 (1946), str. 419.
- 169 Porov. prívět k účastníkom II. medzinárodného dominikánskeho ružencového zjazdu, "Insegnamenti di Paolo VI.", 1. 1963, str. 463-464.
- 170 15. sept. 1966.
- 171 Porov. AAS 58 (1966), str. 745-749.
- 172 7. októbra 1969.
- 173 Porov. AAS 61 (1969), str. 649-654.
- 174 2,6-11.
- 175 Lk 1,42.
- 176 Mt 6,7.
- 177 Porov. č. 13: AAS 56 (1964), str. 103.
- 178 Porov. Lk 1,28.
- 179 Porov. Lk 1,42.
- 180 Porov. Rim 11,36.
- 181 Porov. Mt 18,20.
- 182 Dekrét "Apoštolskú činnosť", o laickom apoštoláte, č. 11: AAS 58 (1966), str. 848.
- 183 Vierouč. konšt. II. vat. konc. "Svetlo národov", o Cirkvi, č. 11: AAS 57 (1965), str. 16.
- 184 Porov. dekrét II. vat. konc. "Apoštolskú činnosť", o laickom apoštoláte, č. 11: AAS 58 (1966), str. 848.
- 185 Č. 27.
- 186 Porov. Lk 1,42-45.
- 187 Vierouč. konšt. II. vat. konc. "Svetlo národov", o Cirkvi, č. 53: AAS 57 (1965), str. 58-59.
- 188 Porov. Lk 2,34-35; Jn 19,25-27.
- 189 "La Divina Commedia", Paradiso XXXIII, 4-6.

- 190 Porov. 1Jn 4,7-8.16.
- 191 Porov. Lk 1,49.
- 192 Porov. Jn 14,4-11.
- 193 Porov. Jn 13,15.
- 194 Porov. Flp 2,5.
- 195 Porov. Gal 2,20; Rim 8,10-11.
- 196 Porov. vierouč. konšt. II. vat. konc. "Svetlo národov", o Cirkvi, č. 60-63: AAS 57 (1965), str. 62-64.
- 197 Porov. tamže, č. 65: AAS 57 (1965), str. 64-65.
- 198 Porov. Mt 6,13.
- 199 Tamže, č. 65: AAS 57 (1965), str. 64.
- 200 Porov. Lk 1,26-38; 1,45; 11,27-28; Jn 2,5.
- 201 Porov. Lk 1,39.56.
- 202 Porov. Lk 1,48.
- 203 Porov. Lk 1,39-56.
- 204 Porov. Lk 1,29.34; 2,19.33.51.
- 205 Porov. Lk 2,21.22-40.41.
- 206 Porov. Lk 1,46-49.
- 207 Porov. Lk 2,22-24.
- 208 Porov. Sk 1,12-14.
- 209 Porov. Mt 2,13-23.
- 210 Porov. Lk 2,34-35.49; Jn 19,25.
- 211 Porov. Lk 1,48; 2,24.
- 212 Porov. Lk 2,1-7; Jn 19,25-27.
- 213 Porov. Jn 2,1-11.
- 214 Porov. Mt 1,18-25; Lk 1,26-38.
- 215 Lk 1,28.
- 216 Porov. Rim 8,29; Kol 1,18.
- 217 Porov. past. konšt. II. vat. konc. "Radosti a nádeje", o Cirkvi v súčasnom svete, č. 22: AAS 58 (1966), str. 1042-1044.
- 218 Jn 2,5.
- 219 Porov. Ex 19,8; 24,3; Dt 5,27.
- 220 Porov. Joz 4,24; Ezd 10,12; Neh 5,12.
- 221 Mt 17,5.
- 222 Porov. Rímsky misál, 31. mája, Modlitba dňa.